



Fakataha Ako Fakatakimu‘a Fakaemāmani Lahí

“Fokotu‘u Hake ‘o ha Hako Anga Mā‘oni‘oni”

9 FĒPUELI, 2008

SIASI ‘O SĪSŪ KALAI SI ‘O E KAU MĀ‘ONI‘ONI
‘I HE NGA AHI ‘AHO KIMUI NĪ

Pulusi 'e he
Siasi 'o Sisū Kalaisi 'o e Kau Mā'oni'oni 'i he Ngaahi 'Aho Kimui Ní Sōleki Siti, 'Iutā

© 2008 'e he Intellectual Reserve, Inc.
Mā'u 'a e totonu fakalao kotoa pē
Paaki 'i he 'Iunaiteti Siteiti 'o 'Amelikā

Fakangofua 'i he lea faka-Pilitāniā: 5/07
Fakangofua ke liliú: 5/07

Liliu 'o e: *Worldwide Leadership Training Meeting, "Building Up a Righteous Posterity," February 9, 2008*
06761 900

Fakahokohoko ‘o e Tohí

Ngaahi Sipinga Fakalukufua mo e Mo‘ui ‘Oku Paú	2
<i>‘Eletā Jeffrey R. Holland</i>	
Ko e Fanongonongo Fekau‘aki mo e Fāmili	4
<i>Palesiteni Boyd K. Packer</i>	
Fealēlea‘aki	10
<i>‘Eletā Dallin H. Oaks</i>	
<i>‘Eletā Jeffrey R. Holland</i>	
<i>Julie B. Beck</i>	
<i>Susan W. Tanner</i>	
<i>Cheryl C. Lant</i>	
Ko Ha Hūfanga‘anga mei he Māmaní	29
<i>Palesiteni Thomas S. Monson</i>	

Ngaahi Sīpinga Fakalūkufuá mo e Mo‘ui ‘Oku Paú

‘ELETĀ JEFFREY R. HOLLAND

‘O e Kōlomu ‘o e Kau ‘Aposetolo ‘e Toko Hongofulu Mā Uá



**Hokohoko Atu Hono Fakamamafa‘i
‘o e Fāmilí**

‘E hoku ngaahi tokoua mo e tuofā-fine ‘ofeina ‘oku mau talitali lelei kimoutolu ki he‘etau fakamafola ako fakatakimu‘a fakaemāmani lahi ko ‘eni ‘o e 2008. Ko ‘etau kaveingá ko e “Fokotu‘u Hake ‘o ha Hako Anga Mā‘oni‘oni,” ko e hokohoko atu pē ia e fakamamafa ‘a e Siasí he fāmilí. ‘I he ta‘u ‘e ua kuohilí ne tau fakatefito e fakamafolá ‘i he “Poupou‘i ‘o e Fāmilí,” ‘a ia ‘oku ‘i ai ha akonaki te tau lave ki ai he ‘ahó ni.

Kuo mou fanongo ki ha ngaahi lea mo ha tohi mei he Kau Palesitenisí ‘Uluakí ‘o fekau‘aki mo e fie ma‘u ko ia ke fakamālohia mo malu‘i ‘a e fāmilí. Ne lau e taha ‘o e ngaahi tohi ko iá he houalotu sākalamēnití pea ‘ave ki he ngaahi fāmilí ‘e he kau faiako faka‘apí ‘o pehē ai: “Oku mau kole ki he ngaahi mātu‘á ke fakatefito ‘enau ngaahi ngāu‘é ‘i hono ako‘i mo lehilehi‘i ‘enau fānaú ‘i he ngaahi tefito‘i mo‘oni ‘o e ongoongolele‘i ke nau mālohi ma‘u ai pē he Siasí. . . . Neongo ha lelei pe fe‘unga ha ngaahi fie ma‘u pe ngaahi ngāue kehe, kuo pau ke ‘oua na‘a tuku ke nau fetongi e ngaahi fatongia fakalangi ko e mātu‘á pē mo e ngaahi fāmilí te nau lava ‘o fakahokó.”

‘Oku mou mea‘i ‘oku mau lea atu ki he kakai lalahi kotoa pē ‘o e Siasí he fakamafolá ni. Mahalo ‘e hā fo‘ou hono fakaafe‘i ‘o e kau tāutahá ke kau mai ki ha fakataha‘anga fekau‘aki mo hono fokotu‘u hake ‘o ha hako anga mā‘oni-oní. Ka ‘oku mau fakahoko loto vēke-veke atu e fakaafe ko iá. Ko kimoutolu kau tāutaha ‘a e mātu‘á ‘i he kaha‘ú. Lolotonga ko ia ho‘omou palani mo teuteu ki aí, ‘oku mou kei hoko pē ko

e hako ‘o ho‘omou mātu‘á he ‘ahó ni mo e kaha‘ú. ‘Oku mau fakataunge ‘e mateaki‘i angatonu ‘e he taha kotoa pē ‘a e ngaahi tefito‘i mo‘oni ‘o e fāmilí ‘oku taukave‘i ‘e he Siasí mo ho‘omou mātu‘á.

‘Oku mau ‘ilo‘i foki ‘oku ‘i ai ha nīhi kehe he ha‘ofangá pea ‘i he Siasí ‘oku ‘ikai ke nau mali pe a‘u honau fāmilí ki he tu‘unga taau ‘oku tau fa‘a lave ki ai ‘i he Siasí. Mou mea‘i mu‘a ‘oku mau ‘ilo‘i lelei e ngaahi tūkunga kehekehe ‘oku ‘i ai hotau kāingalotú. ‘Oku mau ‘ofa atu kiate kimoutolu fakatāutaha. Tupu mei he fakautuutu e moveteveve ‘a e fāmilí, pea mo hono fakasí‘a ‘a e nofomalí, fānaú mo e mo‘ui fakafāmilí ‘e he ngaahi ha‘aha‘a ‘o e ‘ulungāanga fakafonua, ‘e toe fakalalahi ange ai e lea atu ‘a e Kau Tāki Mā‘olungá mo e kau ‘ōfisa mā‘olungá ‘o e Siasí ‘o kau ki he ngaahi tefito‘i mo‘oni ‘o e ongoongolele‘i. Ka ‘ikai, ‘e tafia kitautolu ‘e he ngaahi matangi ‘o e māmaní he taimi ‘oku tau talanoa ai ki he ngaahi me‘a fakalangi ‘oku fie ma‘u ki he nofo malí mo e tu‘unga ta‘engata ‘o e fāmilí.

**Ngaahi Sīpinga mo e Ngaahi Me‘a
‘Oku Faitataú**

Tuku mu‘a ke u faka‘aonga‘i ha kīi tala fakatātā ‘oku ou tui ‘e tokoni atu, ‘o tatau ai pē pe ko e hā e tu‘unga ‘oku ‘i ai ho‘o nofo malí mo ho fāmilí. Koe‘uhí ‘oku ‘ikai ha lea fe‘unga te u ma‘u, te u ui ia ko e “Tala Fakatātā ‘o e Sote Tuitui ‘i ‘Apí.” Ko ha fine tuitui lelei ‘eku fa‘e‘e. ‘I he taimi ne u kei síi aí pea ‘ikai ha pa‘angá pea faingata‘a ke ma‘u ha vala fo‘ou, ko ia na‘á ne fa‘a tuitui pē homau vala ki he akó. Ne u fa‘a sio ki ha sote ‘oku faka‘alí‘ali he falekoloá pe ‘i ha tohi ‘ota koloa pea pehē mai ‘eku fa‘e‘e, “Oku ou tui pē te

u lava 'o tuitui 'ena.” Na'á ne fa'a siofi fakalelei leva 'a e soté peá ne kosi hono sippingá 'i ha tupenu, ki he ofi taha te ne lavá 'o fakatatau pē ki he sote fakatau mamafá.

'Oku ou 'oange ha faka'apa'apa kiate ia 'i he'ene loto'aki mo malava ke fakahoko iá. Ka na'e 'ikai ke ne fie fakahoko pehē ia. Neongo na'e lava ke ne siofi 'a e koloa fakakomēsiale ko iá pea ngaohi ha koloa 'o ofi 'aupito ki ai, ka ko e me'a pē na'á ne fu'u fie ma'ú ko ha sippinga. Na'e tokoni 'a e sippingá ke ne 'ilo'i e ngaahi hoko'angá, tulikí mo e ngaahi mata tuitui na'e 'ikai fa'a 'asi lelei ki tu'á. 'Ikai ngata aí, kapau te ne toe 'ai ha sote 'e ua pe tolu, 'e ngāue ma'u pē ia mei he 'uluaki sippinga na'e haohaoá, 'o 'ikai ke ne toutou fai e fehālaaki tatau ne 'asi he sote na'e 'osi tuitui.

'Oku ou tui 'oku lava pē ke mou 'ilo'i 'a 'ema 'uhingá. Kuo pau pē ke tau faingata'a'ia 'o kapau te tau ngaohi ha sote mei ha sote 'a ia ne ngaohi mei ha sote 'e taha. Kuo pau ke 'i ai ha fehālaaki 'e taha pē ua 'i he 'uluaki soté—kuo pau ke hoko ia 'o ka 'ikai ke 'i ai ha sippinga—'e toe fakahoko pē ia he sote hono uá ka 'e toe lahi pea kovi ange ia pea toe 'asi faikehe ange 'i he taimi kotoa te tau toutou fakahoko ai e fehālaaki ko iá kae 'oua kuo 'ikai toe hao 'a e me'a ko 'eni ne 'ai ke u tui ki he akó. 'E fu'u lōloa 'a e nima 'e taha. Pea nounou 'a e nima 'e tahá. Kuo lele hifo 'a e matatuitui ia 'o e uma 'e taha 'i hoku fatafatá. Pea lele hifo 'a e mata-tuitui 'o e uma 'e tahá 'i hoku tu'á. Pea fakama'u 'a e kolá ia ki hoku tu'a kiá. 'Oku lava ke u talaatu 'e 'ikai 'aupito teitei hā matamata lelei 'eni ia 'i he kalasi fitú.



Te tau tui tatau kotoa pē ki he sippinga ko ia mei he 'Otuá pea 'e lava ke tau feinga ke fakahoko ia 'i he lelei taha te tau lavá.

Ko e Sippinga Totonu Mei he 'Otuá

'Oku ou tui pē 'e tokoni 'eni ke fakamahino atu e 'uhinga 'oku tau tala-noa ai ki he sippingá, 'a e nofomali lelei 'oku tau fakakaukau atu ki aí mo e fāmilí he taimi 'oku tau 'ilo 'oku 'ikai tūkunga tatau e taha kotoa peé. Koe'uhí 'oku te'eki mamata ha tokolahi ia he lelei ko iá ko e tupu mei hono tafia kitautolu mei ai 'e he mālohi 'o e tukufakaholó mei he lelei ko iá, 'a ia 'oku tau fa'a lave ki ai ko e finangalo ia 'etau Tāmai Hēvaní ma'a-tautolu He'ene palani ta'engata.

Kuo pau ke fai ha liliu fakafo'ituitui he 'oku kehekehe pē 'a e tūkunga 'o e nofo malí mo e nofo fakafāmilí. Ka te tau tui tatau kotoa pē ki he sippinga ko ia mei he 'Otuá pea 'e lava ke tau feinga ke fakahoko ia 'i he lelei taha te tau ala faí.

'Oku uiu'i 'a kimautolu ko e Kau Taki Mā'olungá mo e kau 'ōfisa mā'olungá ke akó'i 'Ene ngaahi tu'u-tu'uní. Pea 'oku tau toki mo'ui leva 'i ha founa tukupau pea kuo pau ke ta

feinga ke ma'ú e tatakí 'a e 'Eikí 'o kau ki he ngaahi tūkunga pau ko 'eni. Ka 'e 'i ai ha puputu'u lahi pea mole mo e ngaahi tala'ofa 'o e ongoongolelei kapau he 'ikai fokotu'u pea 'omi kiate kinautolu ha tu'unga mo'ui pau fakatokāteline. 'Oku tau ma'ú ha mālohi he'etau 'ilo'i kuo folofola 'a e 'Eikí 'o kau ki he me'a ni pea tau tali 'Ene akonakí neongo 'oku 'ikai ngali manakoa.

'Oku ou fakamālō atu 'i he mahino 'oku mou ma'ú ki he 'uhinga 'oku mau hoha'a ai ke malu'i e mēmipa kotoa pē 'o e fāmilí, neongo pe 'okú ke ta'u fiha, pe ko e hā e 'uhinga 'oku mau lea ai 'o fakafepakí 'a e ngaahi fili pe mālohi 'oku feinga ke faka'auha ha fa'ahinga tapa pē 'o e palani ta'engata 'a e 'Otuá ki he fiefiá. 'Oku tau fakafeta'i he folofola 'a e 'Eikí 'o pehē, "Te u 'oatu ha sippinga 'i he me'a kotoa pē ke 'oua na'a kākāa'i kimoutolu" (T&F 52:14)

MA'U'ANGA FAKAMATALÁ

1. Tohi 'a e Kau Palesitenisí 'Uluakí, 'Aho 11 'o Fēpueli, 1999.

Ko e Fanongonongo Fekau'aki mo e Fāmilí

PALESITENI BOYD K. PACKER

Palesiteni 'o e Kōlomu 'o e Kau 'Aposetolo 'e Toko Hongofulu Mā Uá



Ngaahi Fakakaukau 'Oku Tolongá

'Oku hounga kiate au 'eku kau 'i he fakatahá'angá ni pea mo talitali kimoutolu mei he ngaahi feitu'u kotoa pē 'o māmani, ki he fakatahá'anga toputapu mo molumalu ko 'ení, pea mahalo ko e kaveinga mahu'inga taha 'ení 'e lava ke mau 'oatu mei he kau takimu'a 'o e Siasí. Kuo mau vakai 'o hangē pē ko kimoutolú ki he ngaahi sīpinga 'a e māmani pea 'oku fakautuutu 'emau hoha'a fekau'aki mo e ngaahi kaveinga felāve'i mo e 'apí mo e fāmilí.

Ko e Siasí 'o Sīsū Kalaisi 'o e Kau Mā'oni'oni 'i he Ngaahi 'Aho Kimui Ní, 'a e Siasí kuo toe fakafoki maí pea na'e fuofua fakafe'iloaki mai ia 'i he hā 'a e Tamaí mo e 'Aló ki he Palōfita ko Siosefa Sāmitá. 'I he fuofua Mata-Me'a-Hā-Mai fakafo ko iá, hangē ko ia 'oku tau ui 'aki he taimi ní, na'e fakahā mai ai ha ongo fakakaukau fakafo kuo hoko ko ha fakahinohino ki he Siasí talu mei mu'a.

Ko e 'uluakí—Ko e Tamaí Ia. 'I he kotoa e ngaahi huafa na'e malava ke mei ui 'aki Iá, na'a Ne fili 'a e fatongia ofi taha kiate kitautolú kotoa pē. Ko 'etau Tamaí Ia. Pea 'oku tau tali ia—ko e fānau kitautolu 'a e 'Otuá. Pea 'i he 'i ai 'a e 'Aló, na'e hoko ia ko hano fakafe'iloaki mai 'o ha fāmilí. Ko ia, na'e hā mai ai 'a e Tamaí mo e 'Aló.

'I ha fakahā na'e 'omi hili ha taimi sī pē mei ai, na'e folofola 'a e 'Eiki, "Ko ia, ko au ko e 'Eiki, 'i he'eku 'ilo'i 'a e fakatu'utāmaki 'a ia 'e hoko mai ki he kakai 'o e māmani, na'a ku ui ai ki he'eku tamaio'eiki ko Siosefa Sāmita ko e Sīfí, peá u lea kiate ia mei langí, mo fai kiate ia 'a e ngaahi fekau" (T&F 1:17).

Mo'ui 'i he Fakahā

Pea ko ha kamata'anga ia. Ko e sīpinga ia ke tau ngāue pea fokotu'utu'u mo mo'ui ai 'o fakatatau ki he ngaahi fakahā kuo 'omai 'e he 'Eiki. Ko e ngaahi fakahaá ni, hangē ko ia kuo mou 'ilo'i, kuo fakatahatahá'i ia 'i he tohi Tokāteline mo e Ngaahi Fuakavá, pehē ki he ngaahi fakahā 'i he Tohi 'a Molomoná mo e Mata'i Tofe Mahu'ingá pea 'oku nau hoko ko e fakava'e faka-folofola ki he Siasí.

Kuo tau 'ilo'i na'e 'ikai fokotu'utu'u 'e he 'Eiki 'a e Siasí ni 'o fakatatau ki he ngaahi sīpinga 'o e ngaahi siasí 'o māmani. 'Oku 'ikai ha kau ngāue totongi fakapalofesinale. 'Oku 'ikai te tau ma'u ha ngaahi ako'anga fakalotu ke teuteu'i ai ha kau fefine mo ha kau tangata ke nau taki 'i he Siasí. 'Oku fakamahino ia 'i ha sētesi 'oku pehē "ke lava 'a e tangata takitaha 'o lea 'i he huafa 'o e 'Otuá ko e 'Eiki, ... ko e Fakamo'ui 'o e māmani" (T&F 1:20).

'Oku tau 'ilo ai ha tu'unga tatau 'o e ngaahi tokoua 'oku nau ma'u 'a e lakanga fakataula'eiki mo ha kakai fefine 'oku tu'u 'i honau tafa'akí. 'Oku tau ngāue fakataha pea 'oku tomu'a fokotu'utu'u kitautolu ko ha ngaahi fāmilí. 'Oku tau ma'u kotoa pē 'a e totonu ki ha ue'i fakalaumālie mo ha fakahā pea ko e mo'oni 'oku tau fu'u fie ma'u ia 'i he māmani ko 'ení, tau-tautesito ki hono faingata'a ke ohi hake ha fāmilí.

Ohi Hake Ha Hako Anga Mā'oni'oni

Ko e kaveinga leva 'o e fakatahá ni, ko hotau fatongia ko ia ke ohi hake ha hako anga mā'oni'oni. Ko e fuofua fekau ia na'e tuku kia 'Ātama mo 'Ivī, ke na fanāfanau mo fakatokolahi 'a e



Ko e 'uluaki fekau na'e tuku kia 'Ātama mo 'Ivī ke na fanafanau mo fakatokolahi 'a e māmaní. 'Oku kei hokohoko atu pē 'a e sīpinga ko iá 'i he hisitōlia kotoa 'o e tangatá.

māmaní pea mo e ngaahi founga ki he fanafanau mo fakatokolahi 'a e māmaní 'a ia ne 'osi 'oange kiate kinaua 'i he sino na'á na ma'u. Pea ko e sīpinga ko iá, 'e kei hokohoko atu pē ia 'i he ngaahi lekooti 'o e hisitōlia 'o e tangatá.

Ko ia na'a tau ma'u 'a e 'uluaki fāmīlī—'a 'Ātama mo hono uai'fi ko 'Ivī pea hoko mai mo 'ena fānaú. 'Oku tau 'ilo na'e 'i ai ha tau 'i he langí pea na'e fai ha angatu'u, pea hoko mo hono kapusi 'o Setané. Na'á ne fakapapau'i ke faka'auha 'a e ngaahi ngāue 'a e Mafimafí, he na'á ne ma'u ha mahino, poto mo ha 'ilo fakalangi fe'unga ko e feitu'u ke kamata mei ai 'a 'ene faka'auhá, ko e fāmīlī. Pea 'oku hā mahino ia 'i he talanoa 'o 'Ātama mo 'Ivī. Pea 'i he tuku'au mai 'a e hisitōlia 'o e Siasí, na'e kamata ke hā sino mai 'a e fatongia 'o e mātu'á mo e fānaú.

Ko ha Fanongonongo ki he Māmaní

'I he ngaahi ta'u sī'i kuo toki 'osí, na'e 'i ai ha fu'u ngāue 'i he māmaní 'o

fekau'aki mo e fāmīlī. Pea na'e ui ai 'e he Pule'aga Fakatahatahá ha fakataha alēlea fekau'aki mo e fāmīlī 'i Peisingi, 'i Siaina. Na'a tau 'oatu ha kau fakafofonga ki he fakataha alēlea fekau'aki mo e fāmīlī pea pehē ki ha ngaahi fakataha kehe na'e fakahoko. Pea na'e 'i ai mo ha fakataha 'e taha na'e fakahoko mai 'e fai ia 'i ha feitu'u ofi mai pē ki he hetikuota 'o e Siasí pea na'a mau fakakaukau, "Kapau te nau ha'u ki he feitu'ú ni, kuo tau 'osi fakamahino'i 'a e tu'unga 'oku tau 'i aí."

'Oku matu'aki mahu'inga 'a e fanongonongo 'i he Siasí. 'Oku sī'i pē ha ngaahi fanongonongo fakamāmani lahi kuo tuku mai talu mei hono fokotu'u 'o e Siasí. 'Oku nau mātu'aki mahu'inga pea mohu fakahā. 'I he taimi ko iá, ne laka sī'i hake pē 'i he ta'u 'e hongofulu kuohilí nai, na'e tuku atu ai mei he kau Tákí 'a e, "Ko e Fāmīlī: Ko Ha Fanongonongo Ki Māmaní". 'Oku hangē tofu pē hono mālohí ko e folofolá.

'I he taimí ni, te mou fanongo ki ha ngaahi lea 'e fakahoko atu 'o felāve'i mo e fanongonongo fekau'aki mo e fāmīlī. Na'á ku fakakaukau ko ha taumu'a lelei 'eni ke lau atu ia kiate kimoutolu. 'Oku tau 'ilo'i ia he kuo tau 'osi lau ia ki mu'a. Ka 'o kapau te tau lau māmālie mo tokanga pea fakamahino lelei ia, te tau lava ke fakatokanga'i ko e ngaahi fakahā aí, 'oku lahi ange ia 'i he ngaahi me'a ko ia ne tau fakakaukau atu ki aí.

'I he taimi 'oku mou fifili ai ki he tu'unga 'oku tau 'i aí pe ko e 'uhinga 'oku tau fakahoko ai ha ngaahi me'a 'oku tau fakahokó, pe ko e 'uhinga he 'ikai ke tau fakahoko ai 'a e ngaahi me'a he 'ikai ke tau fakahokó, te mou ma'u 'a e fakamafai ko iá 'i he fanongonongo ko 'eni ki he fāmīlī. 'I he taimi 'e ni'hi 'oku fa'a tukuaki'i ai

kitautolu 'o pehē 'oku 'ikai ke tau kātaki'i 'a kinautolu 'oku 'ikai tui tataú koe'uhí tokua 'oku 'ikai te tau tali pe fakahoko 'a e ngaahi me'a ko ia kuo tali ko e ngaahi tō'onga mo'ui angamaheni 'o e sosaieti. Ko ia, ko e ngaahi me'a ko ia 'oku 'ikai te tau fakahokó, he 'ikai pē te tau fakahoko ia. Pea ko e ngaahi me'a ko ia he 'ikai te tau fakahokó, he 'ikai te tau malava 'o fakahoko, koe'uhí pē ko e ngaahi tu'unga mo'ui 'oku tau muimui ki aí ko e fakahā ia meiate Ia.

Tuku mu'a ke u lau atu 'a e fanongonongó kiate kimoutolu pea mou fanongo mo vakai ki ai pe he 'ikai te mou fakatokanga'i 'a e ngaahi me'a 'oku tu'ukimu'a 'i he'etau nofó, 'i he ngaahi me'a fakapolitikalé, fakapule'angá mo fakalotú, 'a ia 'oku nau lolotonga fakatupu 'a e hoha'a mo e faingata'a lahi tahá. Pea te mou 'ilo ai 'a e ngaahi talí. Pea ko e ngaahi tali 'e ma'u aí, ko e ngaahi tali ia 'a e Siasí.

“Ko e Fāmili: Ko ha Fanongonongo ki Māmani”

Ko e Kau Palesitenisí 'Uluakí mo e Fakataha Alēlea 'o e Kau 'Aposetolo 'e Tōko Hongofulu Mā Ua 'o e Siasí 'o Sīsū Kalaisi 'o e Kau Mā'oni'oni 'i he Ngaahi 'Aho Kimui Ní.

“Ko kimautilu, ko e Kau Palesitenisí 'Uluakí pea mo e Fakataha Alēlea 'o e Kau 'Aposetolo 'e Tōko Hongofulu Mā Ua 'o e Siasí 'o Sīsū Kalaisi 'o e Kau Mā'oni'oni 'i he Ngaahi 'Aho Kimui Ní, 'oku mau fakahā heni 'i he loto mālū'ia, ko e malí 'i ha vā 'o ha tangata mo ha fefine, na'e tu'utu'uni ia 'e he 'Otuá pea ko e fāmili ko e uho ia 'o e palani 'a e Fakamo'uí ki he iku'anga ta'engata 'o [e kotoa 'o] 'Ene fānaú.”



Mo'ui 'i he Maama Fakalaumālié

'Oku tau 'ilo 'i he Siasí mei he ngaahi tokāteline kuo 'osi fakahā mai kiate kitautolú, na'a tau 'uluaki mo'ui ki mu'a. Na'e 'ikai kamata kotoa ia mei hono fakakakai 'o e māmani 'e he fa'ahinga 'o e tangatá. Pea na'e 'ikai fo'ou 'a e ngaahi tokāteline 'o e ongoongolelé na'e fakahā ki he palōfita ko Siosefa Sāmitá. Na'e 'i ai pē ia mei he ta'engatá pea 'e 'i ai pē ia ki he ta'engatá. Mou fakafanongo lelei mai:

“Ko e kakai kotoa pē—'a e tangata mo e fefine—na'e fakatupu ia 'i he tatau 'o e 'Otuá. Ko e toko taha fakafōituitui kotoa pē ko e foha mo e 'ofefine ia 'o ha mātū'a fakalangi, pea 'i he'ene peheé, 'oku ma'u ai 'e he toko taha kotoa pē ha natula fakalangi pea mo ha iku'anga pau. Ko e tu'unga tangata pe fefinē ko ha 'ulungāanga mahu'inga ia 'oku 'ilo'i ai 'a e tu'unga mo e taumu'a 'o e toko taha fakafōituitui, 'i he maama fakalaumālié, mo e mo'ui fakamatelié, pea mo e ta'engatá.”

“'I he maama fakalaumālié, na'e 'ilo'i ai mo hū 'a e ngaahi foha mo e

ngaahi 'ofefine fakalaumālié ki he 'Otuá ko 'enau Tamai Tā'engatá mo nau tali 'a 'Ene palani 'e tu'unga ai ha lava 'a 'Ene fānaú 'o ma'u ha sino fakamāmani pea mo ha taukei 'i he māmani ke fakalalaka hake ki he haohaoá, mo 'ilo'i fakapapau 'a hono iku'anga fakalangi 'i he'ene tu'u ko e 'ea hoko ki he mo'ui ta'engatá. 'Oku fakafaingofua'i ai 'e he palani fakalangi 'o e fiefiá 'a e feohi fakafāmili ke tolonga atu 'o 'oua na'a ngata pē 'i he fa'itoká.”

Ko e Palani Lahi 'o e Fiefiá

Fakatokanga'i ange 'oku fakamatala'i ia ko e palani 'o e fiefiá. 'Oku fakamatala'i ia 'i ha to e feitu'u kehe, 'i he Tohi 'a Molomona, ko e “palani lahi 'o e fiefiá” (Alamā 42:8).

“'Oku fakafaingofua'i ai 'e he palani fakalangi 'o e fiefiá 'a e feohi fakafāmili ke tolonga atu 'o 'oua na'a ngata pē 'i he fa'itoká. 'Oku fakatā foki 'e he ngaahi ouau mo e ngaahi fuakava toputapu 'i he ngaahi tempale toputapu ki he toko taha kotoa pē ke ne foki ki he 'ao 'o e 'Otuá pea mo e ngaahi fāmili ke fakataha'i 'o ta'engata.”

“'Oku fekau'aki 'a e fuofua fekau na'e tuku 'e he 'Otuá kia 'Ātama mo 'Ivī pea mo e me'a te na malava 'i hona tu'unga fakamātu'a ko e husepāniti mo e uaifi. 'Oku mau fakahā ai heni 'oku kei tu'u ma'u pē 'a e fekau ko ia 'a e 'Otuá ki he'ene fānaú ke nau fanafanau mo fakatokolahi 'a māmani. 'Oku mau toe fakahā foki heni kuo 'osi tu'utu'uni 'e he 'Otuá ke toki ngāue'aki pē 'a e ngaahi mālohi toputapu 'o e fakatupú 'e ha tangata mo ha fefine, kuó na 'osi mali fakalao ko ha husepaniti mo ha uaifi.”

Te mou fakatokanga'i, 'i he'etau lau 'eni 'oku fakafepaki'i e fa'ahinga

fanongonongo pehení ia. ‘Oku loto ‘a e māmaní ke liliu ia. He ‘ikai ke tau tei-tei fai ia. He ‘ikai lava ke tau fai pehē. ‘I he taimi ko ia ‘oku mou fifili ai pe ko hai kitautolu mo e ‘uhinga ‘oku tau ‘i heni aí, manatu ‘oku tau ma‘u ‘a e sīpinga ko ‘ení pea te tau muimui ki ai.

“Oku mau fakahā heni ko e founda ko ia ‘oku fakatupu ai ‘a e mo‘uí fakamatelié, ko ha tu‘utu‘uni fakalangi ia. ‘Oku mau fakamo‘oni atu ki hono hao-hao ‘o e mo‘uí pea mo hono mahuingá ‘i he palani ta‘engata ‘a e ‘Otuá.”

Ko hotau tu‘unga ko ia ‘i he ngaahi me‘a hangē ko e vete malí, fakatōtamá pea mo e tu‘unga tangata pe fefiné, ne ‘osi fokotu‘u pea fakamahino‘i mai pē ia ‘i he ngaahi fakahaá pea ko e fanongonongo ‘o kau ki he fāmílí, ko e fakamatala mahino taha ia ‘oku tau ma‘u fekau‘aki mo e ngaahi me‘a ko iá.

Ngaahi Fatongia Fakaemātu‘á

“Oku ‘i ai ha fatongia toputapu ‘o e husepānití mo e uai‘í ke na fé‘ofa‘aki mo fetauhi‘aki pea ki he‘ena fānaú foki. He ‘ko e fānaú ko ha tofi‘a mei he [‘Eikí]’ (Saame 127:3). ‘Oku ma‘u ‘e he mātu‘á ha fatongia toputapu ke ohi hake ‘a ‘enau fānaú ‘i he ‘ofa mo e mā‘oní‘oni, mo tokonaki ma‘a ‘enau ngaahi fie ma‘u fakatu‘asino mo fakalaumālié, pea hino‘í kinautolu ke nau fé‘ofa‘ofani mo fetauhi‘aki, mo tauhi ‘a e ngaahi fekau ‘a e ‘Otuá pea hoko ko ha kau tangata‘ifonua tauhi lao ‘i ha feitu‘u pē ‘oku nau nofo ai. Kuo pau ke ‘eke‘i mei he husepanití mo e uai‘í—‘a e tamai mo e fa‘ē kotoa pē—‘i he ‘ao ‘o e ‘Otuá ‘a e anga ‘o ‘enau fakahoko ‘o e ngaahi fatongia ni.

“Ko e fāmílí ko e tu‘utu‘uni ia ‘a e ‘Otuá. Pea ‘oku mahuinga

‘a e mali ‘a e tangata mo e fefiné ki He‘ene palani ta‘engata.”

‘I he Siasí ‘oku ‘ikai te tau tali ha toe sīpinga kehe fekau‘aki mo e malí—ko e mali pē ‘i he vaha‘a ‘o e tangatá mo e fefiné.

“Oku ma‘u ai ‘e he fānaú ha totonu ke fānaú‘i kinautolu ‘i he ngaahi ha‘i ‘o e nofo malí, pea ke ohi hake kinautolu ‘e ha tamai mo ha fa‘ē ‘okú na tauhi ‘a e ngaahi fuakava ‘o e malí ‘i he faitōnunga kakato. Ko e fiefia ko ia ‘i he mo‘uí fakafāmílí ‘oku meimei ke toki a‘usia pē ia ‘i he taimi kuo langa ai ‘a e fāmílí ‘i he ngaahi akonaki ‘a e ‘Eiki ko Sīsū Kalaisí.”

Ná‘a ku fa‘a ongo‘i ma‘u pē ko e tumutumu ‘o e ngaahi ‘ekitivití mo e ngaahi polokalama kotoa pē ‘a e Siasí, ko hono fakava‘e ia ‘o e tangatá mo e fefiné pea mo hona fāmílí ke nau fiefia ‘i ‘api.

“Oku fa‘u mo pukepuke ‘a e nofo-mali lele‘i mo e ngaahi fāmílí ‘oku fiefiá ‘i he ngaahi tefito‘i mo‘oni ‘o e tu‘í, lotú, fakatomalá, fa‘a fakamolemolé, faka‘apa‘apá, ‘ofá, manava‘ofa, ngāué pea mo e ngaahi ‘ekitivití ‘oku

fakatupulakí. Tu‘unga ‘i ha palani fakalangi, ‘oku ‘a e ngaahi tamaí ai, ke nau pule‘i honau fāmílí ‘i he ‘ofa mo e mā‘oní‘oni pea ko honau fatongia ke tokonaki ‘a e ngaahi fie ma‘u ‘o e mo‘uí pea mo ha malu‘i ma‘a honau ngaahi fāmílí. Ko e tefito‘i fatongia ‘o e ngaahi fa‘e‘e ke lehilehi‘i hake ‘a ‘enau fānaú. ‘I he ngaahi fatongia toputapú ni, ‘oku ha‘isia ai ‘a e ngaahi tamaí mo e ngaahi fa‘e‘e ke nau fetokoni‘aki ko ha kaungāngāue tu‘unga tatau. Ka ‘e fie ma‘u ke fai ha liliu fakafo‘ituitui ia ‘o ka hoko ha faingata‘a‘ia fakaesino, mate, pe ko ha ngaahi toe tukunga kehe. ‘Oku totonu ai ke tokoni ‘a e kāinga off ‘i hano fie ma‘u.

Ko ha Fakatokanga

“Oku mau fakatokanga atu”—pea ‘oku ‘ikai te mau fa‘a ngaue‘aki ‘a e lea





‘Oku ‘ikai faingofua ke fa’u ha fāmili ‘i he mo’uí ni pea ‘ohake mo ha fānau. Ka te ke lava ‘o ma’u ‘i he Siasí ‘a e tokoni ‘okú ke fie ma’ú.

ko ‘ení, ka ‘oku fe’unga ke ngāue’aki heni—“Oku mau fakatokanga atu ko e ni’ihi fakafo’ituitui ko ia ‘oku nau mau-mau’i ‘a e ngaahi fuakava ‘o e angama’á, ‘a kinautolu ‘oku nau ngaohi koví ‘a e malí pe fānau, pe ‘oku ‘ikai ke nau fakahoko honau ngaahi fatongia fakafāmili, te nau tu’u ‘i ha ‘aho ‘o fai ha fakamatala ‘i he ‘ao ‘o e ‘Otuá. Ko e tahá, ‘oku mau toe fakatokanga atu ‘e hanga ‘e he movetevete ‘o e fāmili ‘o ‘omi ki he kakai fakatāutahá, tukui koló mo e ngaahi puléangá ‘a e ngaahi fakamamahi na’e kikite’i ‘e he kau palófitá ‘o e kuonga mu’á mo onopōní.

“Oku mau kole ai ki he tangata’i fonua fálalá’anga mo e kau ‘ōfisa fakapule’anga ‘i he feitu’u kotoa pē ke mou poupou’i ‘a e ngaahi lao kuo fokotu’u ke ne pukepuke mo fakamālohia ‘a e fāmili ‘i he’ene hoko ko e tefito’i ‘iuniti mahuinga ‘o e sosaietí.”¹

Ngaahi Tokāteliné mo e Ngaahi Ouáú

‘I he taimi ní, te mou fanongo ki ha ngaahi lea ‘e fai atu he fakataha fakamāmani lahi ko ‘ení, ko ha ngaahi founa fakapotopoto mo ha fakahinohino, fale’i mo ha tataki, ka ko honau tefitó ko e ngaahi fakahā ‘i he folofolá, tokāteliné mo e ngaahi tefito’i mo’oni hangē ko ia na’e ‘osi ‘oatu ‘i he fanongonongo ko ‘eni ‘o kau ki he fāmili.

‘E kau talavou mo e kau finemui ‘oku lolotonga ‘amanaki atu ke mali pea ma’u ha fāmili, ko e taimi ko ia ‘oku mou vakavakai holo ‘o fakatokanga’i ‘a e ngaahi faingata’á, ko e feitu’u pē ‘e taha ‘i he māmani ko ‘ení ‘e malu’i kakato ai e fāmili, ‘i loto ia ‘i he ngaahi ouau mo e ngaahi tokāteline ‘o e ongoongolelei ‘o Sīsū Kalaisí. Mou mo’ui’aki ‘a e ongoongolelei pea ‘e lelei ‘a e me’a kotoa.

‘Oku ‘ikai ko ha feitu’u lelei e māmani ke nofo ai pea ‘oku ‘i ai e faingata’á mo e ngaahi moveuveú pea mo e ngaahi sīpinga ‘o e mo’uí mo e maté mo e kotoa ‘o e ngaahi palopalema kotoa pē ‘e hoko mai kiate kitautolú, ka ko e ngaahi talí ‘e ma’u ia ‘i he mahino ko e fāmili ‘a e tefito’i ‘iuniti ‘o e Siasí. Ko e ngaahi ‘ekitiviti kotoa pē ‘a e Siasí, ‘oku fakataumu’a pē ia ke fakamālohia ‘a e fāmili.

Tokoni Ma’á e Ngaahi Fāmili

‘E ‘i ai pē ha ngaahi taimi te tau hehema ‘o mavahe ai mei hotau tu’unga ko hono poupou’i e ngaahi fāmili, ‘o ‘ai ‘a e ngaahi fāmili ke nau fatongia’aki hono tokoni’i ‘o e Siasí. ‘Oku fie ma’u e kau taki fakalotofonuá ke nau mātu’aki tokanga ‘i hono fokotu’utu’u ko ia ‘o e ngaahi ‘ekitiviti mo e ngaahi polokalama ‘o e Siasí ke ‘omai e kau talavou mo e kau finemui ke nau fakalakalaka pea teuteu’i kinautolu ki he nofo-malí mo tokoni’i foki kinautolu ‘i he ngaahi fuofua ta’u ko ia ‘o ‘enau nofo-malí pea hokohoko atu ki he’enau motu’á.

‘Oku ou fakatokanga’i ko e hoholo ko ia ‘o motu’á ko ha me’a mālie mo’oni ia. ‘Oku ou fakakaukau ki he ngaahi sīpinga ‘o e ‘ofá mo e feohi fakafāmili pea pehē ki he fe’ofa’aki ko ia ‘a e to’u tupú. ‘E lava nai ‘o fakatolonga ia? ‘Io, ‘e lava lelei ia. He ‘ikai ngata pē hono fakatolonga’á ka ‘e fakalāngilangi’i mo poupou’i ia.

‘I he lolotonga ni, ‘oku ‘ikai faingofua ke fa’u ha fāmili ‘i he mo’uí ni pea ohi hake mo ha fānau. Ka ‘i he tu’u ‘a e Siasí ‘o hangē ko ia he lolotonga, te ke ma’u ai ‘a e tokoni ‘oku ke fie ma’ú.

‘Oku tau ‘ilo ‘a e founa ‘o e lotú, ‘oku tau ‘ilo ‘a e founa ako’í, ka ‘oku ‘i

ai ha ngaahi taimi 'oku tau fie ma'u tokoni ai. 'Oku 'i ai ha taki lakanga fakataula'eiki 'i he feitu'u kotoa pē, pea 'i he taimi kotoa pē. Kuo 'osi ako'i mai kiate kitautolu 'a e ngaahi sīpinga 'o e ma'u fakahaá pea 'oku tau 'ilo ai 'oku lava ke tau ma'u ha fakahā fakafo'ituitui. 'I he taimi ko ia 'oku tau veiveiua aí, 'e lava ke tau tafoki ki he kau taki lakanga fakataula'eiki ko 'ení. Pea kapau te tau muimui kiate kinautolu, te tau hao mo 'etau fānaú mo hotau makapuná 'i he ngaahi 'ahó ni.

'I he lolotonga ní, 'oku kau ki homa fāmilí ha makapuna 'uluaki mo ha makapuna ua pea 'oku kei 'i ai pē 'a e fie ma'u ke nau tokanga ki he'enua kau taki lakanga fakataula'eiki fakalotofonua mo fai 'a e ngaahi me'a ko ia 'oku nau anga ki ai 'i he Siasí. 'Oku 'i ai pē 'a e ngaahi taimi 'o e 'ahí'ahí mo e faingata'á, fakatu'utamakí mo e loto mamahí, ka ko e taumu'a 'a e Siasí ke malu'i 'a e ngaahi fāmilí. 'Oku tau fai 'i he Siasí 'a e me'a kotoa pē 'oku tau malavá, ke malu'i e ngaahi fāmilí pea 'oku 'i ai mo e taki lakanga fakataula'eiki, 'a e mālohi ko ia 'oku 'i he māmaní hono kotoa, 'i he ngaahi fonua kotoa pē 'oku tu'u ai e Siasí—'oku 'i ai ha kau tangata kuo fakanofu ki he lakanga fakataula'eiki mo ha kau fefine poto 'oku nau hoko ko ha fa'ē pea nau ma'u 'a e ongo fakaefa'ee.

Ko e taimi ko ia kuo mavahe atu ai 'ema fānau mei 'apí pea nau 'alu ki ha feitu'u mama'o pea nofo mo honau fāmilí 'i ha kolo mama'ó, na'á ma vakai ki he'enua mavahe atú peá ma fie-mālie pē 'i he'ema 'ilo te nau ma'u ha fāmilí 'i he feitu'u ko iá. Pea kuó ma toutou tala ki he'ema fānaú, "E fu'u fakamole ke mou toutou telefoni mai.

Ka 'e 'i ai pē ho'omou kuifefine 'i he feitu'u ko iá. Tē mou ma'u 'i fē ho'omou kuifefiné? 'I he houalotu 'a e Fine'ofá. Pea te mou ma'u ha fale'i fakapotopoto mo ha mālohi 'o hangē ko ia na'a mou ma'u 'i hotau fāmilí. Pea 'i ho'omou 'alu atú, 'oku toe fakatokolahi leva 'a hotau fāmilí."

'I he taimi ní, kapau te mou fakafanongo ki he fakahinohino 'e fai atu 'i he fakatahá ni, te mou 'ilo 'i ai ha ngaahi tatakí fakalaumālie mo ha ngaahi fakahinohino. 'Oku mou 'ilo'i foki ko e taimi ko ia 'oku tau papitaiso ai ki he Siasí 'o Sīsū Kalaisi 'o e Kau Mā'oni'oni 'i he Ngaahi 'Aho Kimui Ní, 'oku 'i ai mo ha toe ouau 'oku makehe mei he papitaisó 'a ia 'oku foaki ai e me'afuaki 'o e Laumālie Mā'oni'oni. 'Oku hilifaki ai e nima 'o e Kau Taki 'oku nau ma'u 'a e mafái, ki he 'ulu 'o e tokotaha kuo 'osi papitaisó pea fakahoko kiate kinautolu hono foaki 'o e Laumālie Mā'oni'oni pea ke hoko ia ko ha tūhulu mo ha faiako pea ko ha fai fakatonutonu mo ha tatakí 'i he'etau fononga ko ia 'i he mo'ui ní.

Tatakí mo ha Ngaahi Tāpuaki

'Oku 'ikai te u tui 'oku fie ma'u ke mo'ui tailiili 'a e kāingalotu 'o e Siasí ke nau vakai ki he ngaahi me'a ko ia 'oku 'i honau 'ātakaí pea nau pehē, "E lava fēfē ke mau ohi hake ha fāmilí 'i he lolotonga 'o e 'ahí'ahí mo e faingata'á?"

Ko hono mo'oni, te mou lava pē koe'uhí 'e tākiekina kimoutolu pea te mou lava 'o ako'i ho'omou fānaú ke nau lava 'o muimui 'i he hala tatau. 'I he ngaahi me'á ni kotoa, te mou kei lava pē 'o mo'ui fiefia pea 'ilo'i ko hono faka'osinga 'o e ngaahi me'á ni kotoa, 'e malava pē ke toe fakatahá 'a e fāmilí 'i he maama kaha'ú.

Ka ko 'eni, 'e 'i ai ha nīhi 'oku nau mole pe hē atu. Kuo tala'ofa mai 'a e kau palōfitá he 'ikai te nau mole 'aupito, pea kapau 'e sila'i kinautolu 'i he ngaahi ouau 'o e tempalé pea tauhi 'a e ngaahi fuakavá, 'e hoko 'i hono taimi totonu, hili hono fai e ngaahi fakatonutonu kotoa pē 'oku 'aonga ke faí, he 'ikai te nau kei mole.

'Oku ou tāpuaki 'a kimoutolu kotoa pē ko e kāingalotu 'o e Saisí, 'i ho'omou fiefia 'i he mo'ui fakafāmilí, 'o tatau ai pē pe ko e mātu'a pe fānau, pe ko e hā pē 'a e tu'unga 'oku mou 'i aí, 'ofa ke tāpuekina mo lehilehi'i kimoutolu, ke 'i ho'omou mo'uí 'a e mālohi 'o e Laumālie Mā'oni'oni pea ke nofo'ia ma'u pē koe 'e he ivi malu'i 'o e lakanga fakataula'eiki, ke ne fakatonutonu, tāpuekina mo faitokonia koe pea toe fakapapu'i 'iate koe ho'o fakamo'oni.

Ko e 'Otuá ko 'Etau Tamai!

'Oku ou 'ilo 'oku mo'ui 'a e 'Otuá pea ko 'etau Tamai Ia, ko 'etau Tamai Ia! 'Oku 'ikai te u 'ilo ha toe founga ke u lea'aki 'a e kupu'i lea ko iá. Ko ha kupu'i lea 'oku tau fa'a lea'aki 'i ha founga ta'e-mālū'ia. Ka, ko 'etau Tamai Ia; 'Okú Ne 'ofa 'iate kitautolu. Pea 'i he sīpinga tatau, ko kitautolu ko ia 'oku taki 'a e Siasí, 'oku tau ma'u 'a e ongo tatau kiate kinautolu ko e kāingalotu 'o e Siasí pea mo kinautolu te nau kau maí. 'Oku ou tuku 'a e ngaahi tāpuaki 'a e 'Eiki kiate kimoutolu hono kotoa pea mo e ngaahi tāpuaki 'a e Tamai ke 'iate kimoutolu ko e kāingalotu 'o e Siasí 'i he'etau hanga atu ki he fatongia ko hono ohi hake ha hako anga mā'oni'oni, 'i he huafa 'o Sīsū Kalaisi, 'ēmeni.

MA'U'ANGA FAKAMATALÁ

1. "Ko e Fāmilí: Ko Ha Fanongonongo Ki Māmani, *Tūbulu*, Sānuali 1996, 119).

Fealēlea‘akí

'ELETĀ DALLIN H. OAKS

'O e Kōlomu 'o e Kau 'Aposetolo
'e Toko Hongofulu Mā Uá



'ELETĀ JEFFREY R. HOLLAND

'O e Kōlomu 'o e Kau 'Aposetolo
'e Toko Hongofulu Mā Uá



JULIE B. BECK

Palesiteni Lahi 'o e Fine'ofá



SUSAN W. TANNER

Palesiteni Lahi 'o e Kau Finemuí



CHERYL C. LANT

Palesiteni Lahi 'o e Palaimelí

Ko e Palani 'a e Tupu'angá

Eletā Hōlani

'Oku tau fiefia ke 'i heni mo 'Eletā Tāleni H. 'Oakesi 'o e Kōlomu 'o e Kau 'Aposetolo 'e Toko Hongofulu Mā Uá; Sisitā Suli Peeki, palesiteni lahi 'o e Fine'ofá, Sisitā Susana Tēna, palesiteni lahi 'o e Kau Finemuí; mo Sisitā Siulolo Lani, palesiteni lahi 'o e Palaimelí. Kuo angá'ofa 'a e kau taki ko 'ení 'o fakaafe'i au ke u fakataha mo kinautolu pea kuo nau kole mai ke u hoko ko e sea 'o e fakatahá ni.

'Oku 'i ai ha fakamatala 'i he fanongonongo ki māmani kau ki he fāmilí 'oku pehē, "Oku mahu'inga 'a e mali 'a e tangatá mo e fefiné ki He'ene palani ta'engatá."¹ I he taimi 'oku tala-noa ai 'o kau ki he nofo-malí mo e fāmilí 'i he Siasí, ko e hā 'oku tau fakakau ai kinaua 'i he palani 'a e 'Otuá? Ko e fakalea ia 'oku tau faka'aonga'i; 'oku 'ikai ha veiveiua ko e fakalea ia te tau faka'aonga'i heni he pōni. Ko e hā 'oku tau fakakau ai ia ki 'itāniti mo e palani fakalūkufua 'o e fakamo'uí?

Eletā 'Oakesi

'Oku pehē 'e he fanongonongo 'o e fāmilí kiate kinautolu "ko e fāmilí ko e uho ia 'o e palani 'a e Fakamo'uí ki he iku'anga ta'engata 'o 'Ene fānaú." 'Oku 'uhinga ia 'oku ta'engata hono mahu'inga 'o 'etau ngaahi filí mo 'etau ngaahi fie ma'u fekau'aki mo e malí mo hono fā'ele'i mai mo 'ohake 'o e fānaú. 'Oku fie ma'u ke tataki kinautolu 'e he ngaahi fekau 'a e 'Otuá mo e ngaahi akonaki 'a 'Ene kau tamaio'eikí, kae 'ikai 'e ha anga fakafonua pe ngaahi kulupu fakamata-kali manakoa. Ko e tefito'i pōpoaki ia 'oku fie ma'u ke tau manatu'í pea ko e taumu'á ia 'oku tau lea ai ki he kakai lalahi kotoa 'o e Siasí 'i he fakamafola mahu'ingá ni.

Eletā Hōlani

Sai. Mālō 'aupito. Ngaahi tuofāfine, 'oku 'i ai ha'amou lau fekau'aki mo e fa'unga ta'engata 'o e ngaahi me'á ni kotoa, ko e hā 'a e 'uhinga 'oku 'ikai ai ko ha kautaha fakasōsiale pē kinautolu pe kautaha ke feau e ngaahi fie ma'u 'a e koló? Ko e hā ha'amou lau?

Ko ha Fakapapau 'Oku Fa'ahi Tolu

Sisitā Tēna

'Oku ou pehē ko e fakapapau ko ia 'o e malí—he ko ha fakapapau foki ia 'oku hangē 'oku 'ikai tali 'e he māmani— ko ha fakapapau ia 'oku fa'ahi tolu. 'Oku fefakapapau'aki ai e husepāniti mo e uai'fi 'iate kinaua peá na fai foki ai ha fakapapau ki he'etau Tāmai Hēvaní. Ko e mālohi 'okú ne hā'i e nofo mali ko 'ení ko e 'ofa faka-Kalaisí, 'a e 'ofa haoahoa 'a Kalaisí. I he'etau ma'u 'a e fe'ofa'aki faka-Kalaisi ko 'ení, 'oku 'ikai ngata pē 'i he'ene 'omi kinautolu ke tau toe vā'ofi angé ka te tau toe ofi ange foki ki he'etau Tāmai pea 'oku tau toe vā'ofi ange ai 'i he fetu'utaki 'o e nofo-malí.

Eletā Hōlani

I he kī'i tapatolu na'á ke toki taá, 'oku fakamamafa'i makehe mai ai 'etau feinga ke 'omi 'a hēvani ki he 'apí mo 'etau feinga ke 'omi e 'Otuá ki ha nofo-malí. 'Oku ai ha fale'i ma'á e ngaahi tokoua mo e tuofāfine kei talavou pe matu'otu'a 'oku vakai maí 'a ia 'oku nau lolotonga feinga ke fai iá? Ko e hā e ongo 'oku mou ma'ú?

Sisitā Lani

Ko e me'a 'oku ha'u ki he'eku fakakaukaú, 'i he'etau lau ki ha fāmilí ta'engatá, 'oku 'ikai ke tau 'uhingá ki ha fāmilí 'oku haoahoa, ka 'oku tau tala-noa ki ha fāmilí 'oku feinga ke haoahoa pea lava 'o toe foki atu ki he'etau

Tāmai Hēvaní. Pea 'i ho'o toe 'omi ki ai 'a e fakakaukau 'o e tapatolu ko 'ení mo hono tokoni'i kinautolu 'e he'etau Tāmai Hēvaní 'o fakafou 'i he ngaahi faingata'a 'o e mo'uí, kiate au, ko ha fāmilí haoahoa ia 'i he mo'uí ni. 'Oku 'i ai ha ngaahi faingata'a, ka 'oku ngāue 'a e fāmilí ke fakalelei'i ia 'i he tokoni mai 'a 'etau Tāmai Hēvaní.

Sisitā Peeki

'Oku ou fie lea kau ki he kakai fefine kuo tukuange kinautolu 'e honau husepāniti koe'uhí ko ha fa'ahinga 'uhinga—'o lí'aki kinautolu 'e honau husepāniti—pea pehē ki he'etau kau fefine uitoú. 'Oku tokolahi ha kakai fefine tui haoahoa mo faivelenga kuo nau fakapapau ke tauhi kakato ki he palaní 'i he taimi na'a nau sila a'í ka kuo nau nofo tokotaha pē he taimí ni. 'Oku ou 'ilo ha tokolahi 'o e kau fefine faivelengá ni kuo nau pehē, "Kuó u ha'isia ki he palaní pea he 'ikai ke u tukuange ia koe'uhí pē ko 'eku nofo tokotahá. Tē u kei lotu fakafāmilí pē mo ako folofola fakafāmilí. 'E fakahoko pē mo e efi'afi fakafāmilí 'i 'apí. Tē mau ako'i e fāmilí ko 'ení. Tē mau tokanga'i e fie ma'u 'a e fāmilí ni 'o fakatatau ki he palani 'a e 'Eikí." 'Oku ou salute mo faka'apa'apa'i e kau fefine loto-to'á ni. 'Oku 'ikai te nau sí'aki e palaní koe'uhí pē ko 'enau tokotahá. 'E faingata'a ange e ngāué kapau 'okú ke tokotaha pē, ka te ke kei lava pē ke fai ia.

Eletā 'Oakesi

Na'e 'ikai ke pehē mai e 'Eikí kiate kinautolu 'e faingofua, ka na'á Ne fakapapau'i mai 'e malava pē ia.

Ko e Uho 'o e Fāmilí

Sisitā Peeki

Na'a mau fehu'i pe ko e hā hono 'uhinga 'oku hoko ai 'a e fāmilí ko e

uho 'o e palani 'o e Fakatupú. Tē tau 'ilo fēfē ia? 'Oku tau 'ilo mei he ngaahi fakahā ki he kau palōfitá na'a tau tomu'a nofo 'i hēvani kimu'a pea fā'ele'i mai kitautolú pea na'a tau kau ki ha tau lahi 'i he maama fakalaumālié ke ma'u 'a e faingamālie ke tau hoko ai ko e kongá 'o ha fāmili ta'e-ngata.

'Oku 'i ai ha 'iuniti ta'engata 'o e fāmili pea ko hono kotoa 'eni 'o e palani. 'Oku toki fe'ungatonu leva mo e palani 'a e me'a kehe kotoa pē 'oku tau ma'ú.

Eletā Hōlani

Mahalo pē 'oku 'i ai ha ngaahi uooti mo e ngaahi siteiki 'i hēvani—'oku 'ikai ke u 'ilo ha me'a 'o kau kiate kinautolu—pe mahalo 'oku 'i ai mo ha ngaahi fa'unga kehe 'oku 'ikai ke tau 'ilo ki ai. Ka 'oku tau 'ilo'i 'e 'i ai e ngaahi fāmili 'i hēvani. Pea ko e kongá lahi 'o e ngaahi me'a kuo fakahā mai 'o kau ki he mo'ui hili 'a e mo'ui ní, 'a ia ko e mo'ui ta'engatá, 'a 'etau mo'ui fakasilestitalé, 'oku nau tokanga taha pē ki he fāmili pea ko ia 'oku fai ai 'a e tokanga ki he ngaahi tefito'i mo'oni mā'olunga 'o e tempalé mo e ngaahi fuakava 'oku tau fakahoko aí.

'Oku mau 'amanaki 'e tokoni 'eni ke 'ilo'i 'e he kāingalotu 'o e Siasí mo kinautolu 'oku 'ikai ke Siasí 'a hono 'uhinga 'oku lahi ai 'emau lea ki he me'a ní.

Eletā 'Oakesi

Ko e kongá lahi 'o e ngaahi me'a 'oku tau tokanga ki ai 'i he mo'ui ní—'a e mafaí, ongoongó, koloá, lāngi-langi—ko ha ngaahi me'a pē ia 'oku 'ikai ke tau fakapapau'i 'e 'i ai hano mahu'inga 'i he mo'ui ka hoko maí. Ka 'e mahu'inga 'a e fāmili ia.



Uouangatahá mo e Ta'esiokita 'i he Nofomali

Eletā Hōlani

'E hoko atu 'etau talanoá 'o fekau'aki mo e fāmili, fānaú mo hono fā'ele'i mai kinautolu, 'ohake mo 'ofa'i pea tokoni'i kinautolu ke nau a'u ki he tu'unga 'oku fie ma'u ke nau a'usía, ka ki mu'a iá, 'oku fēfē 'a e ngaahi tafa'aki fakatāutaha 'o e malí?

Tē tau fakatupulaki fēfē 'a e nofomali ke ma'u ha 'ātakai 'e faifaiange pea tau fie ma'u ke fā'ele'i mai ki ai pea 'ohake ai e fānaú?

Sisitā Lani

'Okú ke fehu'i pe 'e anga fēfē 'etau teuteu ke a'u ki ha tu'unga kuo tau mateuteu ai ke ma'u ha fāmili pea 'omi ha fānaú ki he māmani. Ke fiefia e fāmili, kuo pau ke 'i ai ha fakava'e fakalaumālie, ke taha 'a e ngaahi tau-mu'a mo e tui 'a e husepānití mo e uai'i 'i he me'a 'okú na fie ma'u 'i hona 'apí pea 'i he fāmili ke ola lelei ia.

Sisitā Peeki

'Oku 'i he vahe 2 'o e tohi Sēnesi 'a e taha 'o e ngaahi fakahinohino faingofua taha ki hono fai 'eni, 'a ia 'oku folofola ai e 'Eiki 'e tukuange heni 'e he tangatá

'ene tamaí mo 'ene fa'éé kae pīkitai ki hono uai'i pea te na kakano taha pē (vakai, Sēnesi 2:24). 'Okú ne 'oange leva ha me'a 'e tolu ke fai 'e he ongo me'a malí 'i he kamata'angá: te na mavahe mei he feitu'u na'a na 'i aí, fepīkitai'aki pea hoko 'o taha pē. Pea kapau te na ngāue ki he ngaahi tefito'i mo'oni 'e tolu ko iá, ko e kamata ia 'ena fakatupulaki 'a e fetu'utaki mo e 'Eiki.

Eletā 'Oakesi

'Oku ou fie fakahā ki ha ongo me'a kei talavou 'okú na mali, ke na 'uluaki fefalala'aki 'o hangē ko ia 'okú na fai 'i he 'ōlitá lolotonga e ouaú—'o 'ikai fuofua falala ki he'ena mātu'á, ngaahi tokouá pe kaungāme'a, ka 'i hono veteki 'ena ngaahi palopalemá, he 'e tokoni'i kinaua 'e he'ena taha 'i he malumalu 'o e tokanga mo e 'ofa 'a ha Tamai Hēvani 'i he ki'i tapatolu na'a ke lave ki ai ki mu'a, he ko e me'a ia 'e tokoni ke na lava'i 'aki e ngaahi palopalema 'o e nofo-mali.

Sisitā Tena

'Oku ou fie fakakaukau ki he talanoa ko 'eni he kamata'angá, 'a e fuofua talanoa 'o e 'ofá kau kia 'Ātama mo 'Ivī. 'I hono ngaohi 'o 'Ātamá, na'e foaki ange 'e he 'Eiki kiate ia 'a e me'a kotoa pē. Na'a Ne 'oange ha māmani faka'ofa'ofa. Na'a Ne fakatupu e ngaahi matala'ākaú, fanga manú, 'a e ngoue faka'ofa'ofá ni ke ne nofo ai. Ka na'e 'ikai lava ke fakalalakaka 'a 'Ātama ia. Na'e 'ikai lava 'a e tangatá 'o fakalalakaka kae 'oua kuo 'i ai hano tokoni, ha tokotaha na'e taau mo ia 'i he tapa kotoa pē, 'i he ngaahi me'a fakaelotó, fakalaumālié mo fakaesinó.

'Okú ne talamai ai kiate kitautolu 'a e fa'hinga feohi 'oku totonu ke hoko 'i ha nofo-mali lelei. 'Oku fie ma'u ke

tau taau mo hotau hoá. ‘Oku fie ma’u ke tau fakakaukau’i e me’a ‘e tokoni ke fakalalakaka ai e feohi ko iá. ‘Oku takitaha ‘omi ki he nofo-malí hotau ngaahi tefito’i ‘ulungāanga fakanatulá pea ‘oku ‘i ai hotau misiona fakafo’ituitui ke fakahoko ‘i he’etau nofo-malí. Ka ‘oku fie ma’u foki ke ‘oua na’a tau siokita ‘i he feohi ko iá, ka tau fetokoni’aki.

Eletā Hōlani

Kuó u fanongo ‘i he pehē ‘e Palesiteni Hingikelí ko e siokitá ‘a e palopalema lahi taha ‘i ha nofo-mali.² ‘Oku ‘i ai ha fale’i ma’á e Siasí ki he founga ke fai ai ‘ení mo lea ‘o pehē, “Na’e fēfē nai ho ‘ahó?” kae ‘ikai “Na’e fēfē nai hoku ‘ahó?”

Sisitā Lani

‘Oku mou ‘ilo, ‘oku lahi ‘aupito he māmaní he ‘ahó ni ‘a e lea ‘oku pehē, “‘oku feau koā ‘eku ngaahi fie ma’ú?” ‘Oku lahi ‘aupito ‘etau fanongo ki aí.

Eletā Hōlani

‘Io, ko e fo’i lea mahu’inga ‘a e *fie ma’ú*.

Sisitā Lani

‘Io, “‘oku ‘ikai feau ‘eku ngaahi fie ma’ú.” Pea ‘oku ou fakakaukau, kapau ‘e a’u ki he tu’unga te tau fakakaukau ai ki hono feau e ngaahi fie ma’u ‘a ha tokotaha kehe pea ‘oku feau ai pē ‘etau ngaahi fie ma’ú. Ko e founga lelei taha ki hono feau ‘etau ngaahi fie ma’ú ko hano tokoni’i ha taha kehe.

Sisitā Tena

Na’á ku tupu hake ‘i ha ‘api na’e ‘i ai ‘a e nofo-mali lelei, ka ‘oku ou manatu’i e toutou pehē mai ‘eku fa’éé, “‘Oku fie ma’u ha ngāue lahi mo’oni ke a’usia ha nofo-mali lelei; ‘oku fie ma’u ki ai ha ngāue ta’efeliliuaki.” Na’e ‘ikai ko ha’ane pehē na’e ‘ikai ke lelei ‘ena nofo-malí,

ka ko ‘ene ‘uhingá ke ‘oua na’á ke tuku ke ‘osi atu ha ‘aho ‘oku ‘ikai te ke fakakaukau ki ha founga ke faitāpuekina ai ho malí mo tokoni ke feau ‘ene ngaahi fie ma’ú.

Ko Hono Fili Ho Malí

Sisitā Peeki

‘Oku tau fa’a fanongo ki ha pehē ‘e he kakai lalahi kei talavou, “‘Oku ou kumi hoku fiká,” Pea ‘oku fakatoloi ‘enau malí he ‘oku nau pehē ‘oku ‘i ai pē honau fika ‘a ia ‘e hoko ko honau kau-me’a lelei taha ‘o ta’e ngata. Ko e hā e me’a ‘oku totonu ke nau fekumi mo’oni ki aí kapau ‘oku nau fie ma’u e ngaahi tāpuaki ‘a e ‘Eikí mo fa’ufá’u ha fāmili ta’engatá? Te nau fakahoko fēfē ia?

Eletā ‘Oakesi

‘Oku ou veiveiua ma’u pē ‘i ha’aku fanongo ‘oku tatali ha taha ki he tokotaha ne ‘osi teuteu’i pē ia ‘i langi ma’ana. Mahalo ‘oku hoko pē ia. Ka ‘oku ou pehē ‘oku fekumi hatau tokotaha ki ha taha ‘oku tau ‘ofa ai pea lava ke tau tu’u fakataha hake pea a’usia fakataha e ngaahi me’a ‘o e mo’uí, mo ne ma’u e fakakaukau tatau mo e tefito’i mo’oni tatau mo koe ke fa’u ha fāmili ta’engata. ‘Oku ou pehē ko e fakakaukau ko ia ‘okú ke tali kae ‘oua kuó ke ongo’i ha me’a ‘okú ne pehē atu “ko ia ‘eni” ‘okú ne fakatoloi ‘a e nofo-malí pea a’u pē ‘o ta’ofi ‘aupito ia.

Eletā Hōlani

‘Oku ou tui kuo lahi ‘etau fanongo ‘i ha ngaahi lea hangē ko ‘ení, “‘Oku fie ma’u ke ‘osi ‘eku akó peá u toki mali” pe “‘oku ou fie ma’u ha ngāue” pe “‘Oku ou fie ma’u ke fakahū ha pa’anga ki he pangikeé” pe “‘E fie ma’u ha’atau kā fo’ou.” ‘Oku fakaututu ‘etau fanongo ki he ngaahi

‘uhinga ko ‘ení ‘i he sosaietí. ‘Oku tau fie ma’u ke tūkunga lelei kotoa ‘eni.

‘Oku ou sa’ia hono faka’uhinga’i ‘o e ‘ofá ‘e Sēmisi Tapa (James Thurber) he ngaahi ta’u kuo hilí. Na’á ne pehē, “Ko e ‘ofá ‘a e me’a ‘okú mo a’usia fakatahá.”³

Kiate kimoutolu kau tāutahá—‘oku totonu ke ‘oua na’a mou ta’ea’usia ‘a e me’a ‘okú ne ha’i fakataha kitautolu ‘i he’etau kei talavou mo hotau faingata’aiá mo ‘etau feilaulau, pea ‘i ho’omou matu’otu’a ange ‘o ma’u ha pa’anga ‘oku ki’i lahilahi angé.

Eletā ‘Oakesi

Manatu’i ‘oku ‘i ai ha Tāmai Hēvani, pea ‘i he’etau fai ‘a e me’a ‘okú Ne finangalo ke tau faí, te Ne tāpuaki’i kitautolu. ‘Oua na’a ta’ofi ‘a e faingamālie ke Ne fakahoko ai ‘Ene ngaahi tala’ofá ‘i ha’atau ‘ai ke pehē te tau fai e me’a kotoa ‘e kitautolu pē.

Sisitā Lani

‘I he taimi tatau pē, ‘oku ‘ikai te tau fie poupu’i e to’u tupú ke nau fiemālie pē ‘i ha taha ‘oku ‘ikai ha’ane tu’unga mo’ui—ko ‘eku ‘uhingá ki he tu’unga mo’ui ‘a e Siasí. ‘Oku ‘ikai totonu ke nau mali mo ha taha ‘e ‘ikai ke nau fepoupuaki ‘i he ongoongolelei mo tauhi ki he ‘Eikí.

‘Oua ‘e Nofo Tailiili

Sisitā Tena

‘Oku ou pehē ko e me’a fakafiefia ‘a e mali ‘o ma’u ha fāmili, ‘a e faivelenga mo feilaulau ma’á e ongoongolelei. ‘Okú ne ‘omi ‘a e fiefia mo’oni ki he’etau mo’ui. ‘Oku fie ma’u ke tau manatu’i pea fakamamafa’i ia. Ko e mo’ui fakafāmili ko ha tāpuaki ma’ongo’onga ia kiate kitautolu.

Eletā Hōlani

‘Oku lahi hono fakahaa’i e tailiilí ‘i he ngaahi me’a ‘oku hoko takai ‘iate kitautolú, ‘i he fakavaha’apule’angá mo fakalotofonuá. ‘Oku ou fanongo ai ‘i ha kau tāutaha mo ha to’u tupu ‘oku nau fifili pe ‘e ‘i ai nai hanau kaha’u: “Te u mo’ui fuoloa nai ke u mali?”

Fanongo mai, na’e faingata’a ma’u pē ia. Kuo te’eki ai ha kuonga ‘i he hisitōlia ‘o e māmaní ‘e ta’e ‘i ai ha ngaahi palopalema pe me’a ‘e ta’e fai ai ha tailiili. Ko hono ‘uhinga ia ‘oku tau ma’u ai e ongoongoleleí. He ‘ikai lava ke tau nofo tailiili—‘i he Siasí ni, telia ná’a ‘ikai iku lelei ‘a e me’a kotoa pē ‘e lahi e me’a kovi ko ia ‘e ala hoko máí. ‘E lava ke hoko ia ko ha manavasí’i fakatāutaha pe manavasí’i ki he anga e nofo fakalūkufua. ‘Oku tau fie mo’ui-‘aki ‘a e ongoongoleleí, ngāue’aki ‘etau tuí, ma’u ha tali ki he’etau ngaahi lotu pea laka atu ki mu’a. Ko e founga ia kuo fakā’onga’i ma’u peé.

Eletā ‘Oakesi

Tūku ke u fakanounou atu ha potu-folofola, “Oku hanga ‘e he ‘ofa hao-haoa (‘a e ‘Eiki) ‘o teke’i atu ‘a e ilifia kotoa pē” (1 Sione 4:18; vakai foki, Molonai 8:16).

Hoa Ngāue Tu’unga Tatau

Eletā ‘Oakesi

Tūku ke u fai atu ha fehu’i fekau’aki mo ‘eni. Kuó u fanongo ki ha pehē ‘e ha kakai lalahi kei talavou ‘oku nau fakakaukau mali, “Ka ta lava pē ‘o hiki ha lisi ‘o e ngaahi me’a te ke faí mo ia te u faí mo ta ngāue ‘o fakatatau ki he lisi, ‘e fiefia ‘eta nofo-malí.” Ko e hā ha’o lau ki ai?

Sisitā Peeke

‘Oku ‘ikai ko ha lisi ia. ‘E fetongi e lisi ia. ‘E feliliuaki mo lahi ia ‘i he ‘aho kotoa pē.

Sisitā Tena

‘Oku ‘i ai ha kupu’i lea faka’ofo’ofa mei he tokotaha fa’u tohi ko Sione Militoní ‘i he’ene maau ko e *Paradise Lost*. ‘Oku fakahikihiki’i ai ‘e ‘Ātama ‘a ‘Ivi he ngaahi ‘ulungāanga lelei ‘e lauiafe ‘oku tafe faka’aho mei he’ene ngaahi leá mo e ngāue ná’e fio fakataha mo e ‘ofá.”⁴ He toki me’a faka-‘ofo’ofa mo’oni ia kapau na’a tau ma’u ‘a e feohi ko ia ‘oku fonu faka’aho ‘i he ‘ulungāanga lelei, ‘a ia te tau lava ‘o fakakaukau’i ai e me’a te tau lava ‘o faí, ‘o fakafou he’etau ngaahi leá mo e ngāue pe tō’ongá, ke fakahaa’i ‘aki ‘etau ‘ofá.

Sisitā Lani

Mou mea’i foki kuo pau ke vahevahe ‘a e ngāue ‘i he nofo-malí koe’uhi he ‘ikai te ke lava ‘o fai tokotaha ia. Ka ná’e ha’u ‘a e fakakaukau ko ‘eni kiate au—‘oku mahino pē foki ia—‘oku kehe ‘a e vahevahe ngāue ia ‘a e kau mali fo’ou he taimi ní mei he taimi ne u fuofua mali aí. ‘Oku ou siofi ‘a e kau mali fo’ou ‘i hoku fāmilí—‘a ‘eku fānaú mo honau ngaahi hoá—mo e ngaahi me’a ‘oku nau fai ‘i honau fāmilí. ‘Oku kehe ia mei he me’a ná’a ma faí. Ka ‘oku kei lava pē e ngāue ia. ‘Oku nau ngāue fakataha ‘i ha founga ‘oku kehe. ‘Oku lelei ange ‘enau founga ‘iate kitautolu ‘i he ngaahi me’a lahi. Ka ko hono mo’oní, ko e me’a fakafō’ituitui ia. ‘E fakakaukau’i pē ‘e he ongo me’a malí ‘a ‘ena founga ngāue.

Eletā Hōlani

‘Okú ke toe fakafoki au ki he fanongonongó, ‘a ia ‘oku lave ai ‘o kau ki he hoa ngāue tu’unga tataú. ‘Oku ‘ikai ke tau pehē pē, “Ko koe pē te ke fai e lehilehí’i pea ko au pē te u tokanga’i e me’a fakapa’angá pe toe ngaahi me’a kehe pē.” ‘E ‘i ai ha feliliuaki ‘i hono fakahoko e ngaahi fatongia ‘e nī’ihi. ‘Oku ‘i ai e me’a ‘oku potupotutatau heni. Kuo pau ke tau kau fakataha ‘i hono fakahoko ‘eni. ‘Oku totonu ke tau vahevahe hono fakahoko iá. ‘Oku hangē kiate au ko e ‘uhinga mo’oni ia ‘o e fanongonongó.

Ko e taha ‘o e ngaahi fakalea ‘o e fanongonongó ‘oku pehē, “Ko e fiefia ko ia ‘i he mo’ui fakafāmilí ‘oku meimeie ke toki a’usia pē ia ‘i he taimi kuo langa ai ‘a e fāmilí ‘i he ngaahi akonaki ‘a e ‘Eiki ko Sīsū Kalaisí.” ‘Okú ne talamai kiate au, “E lelei ange ke u tomu’a fakalele’i ‘eku ngaahi fehālāki peá u toki tokanga ki he fehālaaki ‘a e nī’ihi kehe ‘i he fāmilí.”

Eletā ‘Oakesi

‘Oku ou pehē ko hano fakahaa’i mai ia ‘o e akonaki ‘a Sīsū ‘i He’ene pehē ke ‘oua ná’a ke feinga ke to’o ‘a e malamala’i ‘akau ‘i he mata ‘o e taha kehé kae ‘oua kuó ke to’o ‘a e fu’u ‘akau ‘i ho mata ‘o’ou (vakai, Mātiu 7:3–5; Luke 6:41–42; 3 Nifai 14:3–5).

‘Ulungāanga ‘o e Kāingalotu ‘o e Siasí

Sisitā Peeke

‘Oku ou fakakaukau atu ki ha sīpinga ‘o haku kaungāme’a ne papi ului mai ki he Siasí, pea ná’e ‘ikai ke ‘i ai ‘a e uouangatahá mo e faifa’itaki’anga faka-Kalaisí ‘i hona anga fakafonuá mo e anga fakafāmilí. Na’e ‘ikai ko ha kongā



Ko e fatongia ia 'o e tamaí mo e fa'éé ke na fetokoni'aki ko ha ongo hoa ngāue tu'unga tataua, 'i honau ngaahi fatongia topupapú.

ia 'o hona tukufakaholó. Ka kuó na kau ki he Siasí pea tali e ngaahi akonaki 'a e Fakamo'uí, pea 'i he'ena malí, ne na fehu'i, "E 'ulungāanga fēfē hota fāmīlī?" Ko e hā 'a e 'ulungāanga te tau ma'ú?" Na'á na fakapapau'i lelei, "Te ma ma'ú e 'ulungāanga 'o e tokotaha Siasí." Na'á na ako e ngaahi folofolá; ako e tokātelinē pea mo fehu'i pē, "Ko e hā 'a e me'a 'oku totonu ke fatu 'aki homa fāmīlī koe'uhí ke mau fai 'o fakatatau mo e me'a 'oku mau 'ilo'i 'oku mo'oni?" Na'á na langa hona 'apí 'i he ngaahi tefito'i mo'oni faka-Kalaisi na'á ke lave ki ai. Ko e hā ne akonaki'aki 'e he Fakamo'uí? 'E anga fēfē 'etau fetauhi'aki? 'Ulungāanga lelei, anga'ofa, faka'apa'apa.

Pea 'i he hili ko 'eni ha ngaahi ta'u lahi, kuo tupulaki hona fāmīlī. Na'e 'ikai ke 'i hona 'apí 'a hona anga fakafonuá. Na'a nau ma'ú e 'ulungāanga 'o e ongoongolelé 'i honau 'apí.

Eletā 'Oakesi

'Oku hoko e 'ulungāanga 'o e Siasí—ko ha fakava'e lelei 'o ha nofo-mali—'o lelei ange ia 'i ha lisi 'o ha ngaahi ngāue ke fai.

Sisitā Lani

Kuó ma tala ki he'ema fānaú 'i he'ena malí 'oku 'ikai mahu'inga pe ko hai 'oku tonú, ka ko e me'a ko ia 'oku totonú. 'Okú na takitaha 'omi ha ngaahi tukufakaholo mei hona fāmīlī pea 'oku fai atu 'a e 'amanaki ko e taimi ko ia te na fakataha'i ai kinautolú, te nau sio ki he me'a 'oku totonú—'o vakai ki he ngaahi tefito'i mo'oni 'o e ongoongolelé ke fakapapau'i ia— pea te na lelei ange kinaua 'i hona ongo fāmīlī. 'E mālohi ange hona fāmīlī; 'e toe lelei ange.

Fā'ele'i 'o e Fānaú 'i he Tui

Eletā Hōlani

Sisitā Tena, na'á ke lave kia 'Ātama mo 'Ivi. 'Oku ou fakamālō 'i he'etau ma'ú 'a e vahe ua 'o e 2 Nifai 'i he Tohi 'a Molomoná, 'a ia 'okú ne fakamatala'i mai ai ha me'a lahi ange kiate kitautolu 'i ha me'a kuo lava ke 'ilo 'e ha taha 'o kau ki he fili na'e fai 'e 'Ātama mo 'Ivi.

'I he'eku lau 'a e 2 Nifai 2, 'oku mahino 'aupito pē na'e 'ikai mei 'i ai ha fānau ia 'a 'Ātama mo 'Ivi 'i he'ena 'i he

ngoué (vakai, veesi 23). 'Oku ou fakakaukau 'oku 'ikai 'ilo ia 'e ha tokolahi 'i māmani. Ko ha tefito'i tokāteline ia kiate kitautolu, 'a e fakakaukau fekau'aki mo e palani ta'engata pea ko hono uhó 'a e fāmīlī, ko e tefito ia kuo mou 'omi fekau'aki mo e palaní.

Sisitā Tena

'Oku ou ongo'i 'oku tau monū'ia 'i he Siasí ke ma'ú 'a e fanongonongo fekau'aki mo e fāmīlī. 'E lava ke tau lau 'oku fakafolofola ia he ko e 'omi ia mei he kau palōfita mo'uí mo e kau 'apose-toló. 'Oku fakamanatu mai ai kiate kitautolu 'oku kei tu'u ma'ú pē 'a e fekau na'e fai 'e he 'Otuá kia 'Ātama mo 'Ivi ke na fanafanau mo fakatokolahi 'a e māmani, 'i he'ena hoko ko e husepāniti mo e uaifi.

'Oku ou manatu ki he'eku kei tāu-tahá pea 'i he ngaahi ta'u ne kama-kamata ai 'eku nofo-malí, ne u fanongo ai ki hono malanga'i 'o e fekau ko 'eni 'e he kau 'apose-toló mo e kau palōfita mei he tu'unga malangá. Ne u fakamālō koe'uhí ko e akonaki ko iá. 'Oku ou manatu ki he'enua malanga'i mai 'oku totonu ke mau mali, ma'ú ha fānau, ako, 'o fai e ngaahi me'a ni he taimi tataua pē, neongo 'ene ongo hangē ka 'ikai malavá. Mahalo pē 'oku hā ngalingali he 'ikai lava; 'Oku ou tui pē 'oku 'i ai hataua kakai 'oku nau fakafehu'ia mo fifili pe ko e hā e founga 'e malava ke fakahoko 'aki ia.

'I he'eku fakakaukau ki he kei tu'u pē 'a e fekau ko ia ke fanafanau, 'oku ou 'ilo'i 'oku mo'oni mo totonu ia. 'Oku ou tui 'oku fie ma'ú meiate kitautolu ha tui lahi mo ha lototo'a 'oku lahi ange pea taimi 'e ni'ihí, ko ha feilaulau lahi. 'Oku fie ma'ú ai kitautolu ke tau feongoongoi mo e 'Eikí ke tau ma'ú ha

fakahā fakafo'ituitui, pea 'oku ou tui 'oku fie ma'u ha lotu 'oku ma'a ke 'oua na'a tau fakamāu'i e kakai kehe 'oku nau faka'aonga'i 'enau tu'i pea nau ma'u ha fakahā fakafo'ituitui fekau'aki mo e fekau ko iá.

Eletā 'Oakesi

'Oku ou pehē 'oku mo'oni pea mahu'inga 'aupito e me'a ne toki lea'aki 'e Sistā Tena. 'Oku ou fakamālō atu koe'uhí ko e lea ko iá. 'Oku fakatu'utāmaki e kuongá ni 'a hono fakamu'omu'a 'e he kāingalotu 'o e Siasí e ngaahi me'a fakamāmani 'i he'enua fili ko ia ke fā'e'elē'i ha fānaú. 'Oku 'ikai ke nau fai e ngaahi fili ko iá 'i he tui ki he ngaahi tala'ofa 'a e 'Eikí mo e falala ki he'etau 'ilo ko ia ki he palani lahi 'o e fiefiá mo e taumu'a 'o e mo'uí, ka 'oku nau falala ki ha ngaahi me'a kehe—'a e televísoné pe kakai 'iloa 'oku lau ko e kakai poto pe fakaloto'i kinautolu 'e he kaungā'apí—ke nau fai e ngaahi fili 'oku mahu'inga mo ta'engata 'oku fie ma'u ke fakahoko 'i he fa'a lotu 'i he 'ao 'o e 'Eikí.

Sisitā Peeki

'Oku ou pehē 'oku fekau'aki *ia* mo e tuí. 'Oku tau 'ilo 'oku 'i ai ha ngaahi feitu'u lahi 'i he māmani 'oku sī'i 'aupito ai e ngaahi falé. 'I ho'omou hoko ko e ongo me'a malí, 'e fēfē ha'amou ma'u ha fānau lolotonga ko iá 'oku 'ikai ha feitu'u ke mou nofo ai? 'Oku ou pehē ko e me'a ni 'e fekau'aki ia mo e tuí. 'Oku 'ikai ke tau ma'u ha fānaú koe'uhí 'oku 'i ai 'etau pa'anga pe 'i ai 'etau ma'u'anga tokoni fe'unga. 'Oku 'i ai 'etau fānaú he 'oku tau ma'u e tuí.

'Oku ou tui 'e hoko ha ngaahi mana 'i he mo'ui 'a e kakaí 'o ka tau fekumi ki he ngaahi tāpuaki 'a e 'Eikí 'o fakatatau mo e palaní. Ka 'okú ke 'i ha feitu'u 'oku 'ikai ma'u ha fale, 'e 'i ai pē founga.

Hangē pē ko e totongi vahehongofulu 'aki 'a e tuí, 'oku pehē pē 'etau ma'u ha fānau 'i he tuí, 'oku 'ikai te ke totongi vahehongofulú ko e lahi ho'o pa'angá, 'oku pehē pē 'a e 'ikai te ke ma'u ha fānaú koe'uhí ko e lahi ho'o pa'angá.

Eletā 'Oakesi

'E lava ke tau tānaki atu ki ai 'oku tau ako'i e ngaahi tefito'i mo'oni fakalūkufuá he ko e Kau Taki Mā'olunga mo e kau 'ōfisa mā'olunga kitautolu.

Sisitā Tena

'Oku ou manako he kupu'i lea ko ia, "E faka'atā mai e halá kapau te tau 'a'eva 'i he tuí." 'Oku ou fakamo'oni fakatāutaha atu 'oku fakaava mai e halá he taimi 'oku tau faivelenga aí. 'I he'ema fuofua nofo-malí pē na'e foaki ange 'e he tamai hoku husepānití kiate ia hano tāpuaki 'o pehē, "Muimui he ngaahi tefito'i mo'oni 'o e ongoongoleléi—fai 'a ia 'okú ke 'ilo 'oku totonú 'i ho'o nofo-malí pea 'a'eva 'i he tuí—pea 'e tofa mai 'a e halá, 'a e ngaahi founga 'oku 'ikai te ke mamata ki ai 'i he taimí ni."

'Oku 'ikai 'uhinga e 'a'eva ia 'i he tuí ke tau 'a'eva noa pē. 'Oku fie ma'u ke tau fakapotopoto 'i he'etau ngaahi filí pea tau ngāue mālohi mo fie feilaulau pea mahalo na'a 'ikai ma'u 'etau ngaahi fie ma'ú. 'Okú ma 'ilo'i mo hoku husepānití na'e hoko mo'oni 'i he'ema mo'uí 'a e tāpuaki na'e 'oange 'e he'ene tamai. Na'e fakaava mai ha ngaahi faingamālie lahi kiate kimaua, ne 'ikai ke ma fakakaukau ki ai ki mu'a. 'Oku ou 'ilo'i ko ha tefito'i mo'oni ia ki he taha 'oku 'a'eva mo'oni 'i he tuí.

Sisitā Lani

Ne ke lau kau ki he fiemālie ke fai e ngāue 'oku fie ma'ú. Ko e ngāue lahi 'a e ma'u ko ia ha fānaú. 'Oku 'ikai totonu ke tau manavahē ai he ko e

ngaahi 'elemēniti ko ia 'o e ngāue mālohi mo e lotu ke fai ha me'a pē 'e fie ma'ú, 'oku tau 'i he tu'unga ai 'oku tau 'i aí. Ko e feilaulau 'okú ne fakafō-tunga 'a e tu'unga 'oku tau 'i aí. 'Oku ou fie fakamo'oni atu ki he fiefiá 'oku ma'u mei he fāmili mo e ma'u 'o ha fānaú he 'oku 'ikai ngata pē 'i he'ene hoko ko e fekau mei he 'Eikí ka 'oku 'i ai ha ngaahi tāpuaki ma'ong'onga kuo tala'ofa mai.

Eletā 'Oakesi

Tau fakatokanga'i mu'a 'a e fo'i mo'oni ko ia 'oku 'i ai ha kakai 'oku nau fanongo mai ki he fakamafolá ni 'i māmani, 'oku 'ikai ke nau tali ke 'i ai ha fānau. Pe ka toko taha ho'o fānaú 'oku fe'unga ia pea 'oku fakavalevale pe ta'emateaki'i fonua ke laka hake he toko tahá. 'Oku lahi e ngaahi fakakaukau 'i māmani 'oku fakafepaki ki he palani 'o e ongoongoleléi. Na'e pehē 'e he tamai ko Lihái, "He 'oku totonu ke 'i ai 'a e fehanga'angá 'i he me'a kotoa pē" (2 Nifai 2:11). 'Oua na'a tau 'amanaki 'e fakatokanga'i pea fakamālō'ia he taimi kotoa pē 'etau fai e me'a 'oku tau 'ilo 'oku totonú. Ka 'e tāpuaki'i kimoutolu 'e he 'Otuá.

Ko e Ngaahi Faka'ānaua 'o e Lotó

Sisitā Peeki

'Oku ou 'ilo'i 'oku tokolahi e kakai 'oku fie ma'u fānau ka 'oku 'ikai ke nau ma'u 'a e tāpuaki ko iá. Ko honau faingata'a'ia 'a e 'ikai ke nau lava 'o ma'u ha fānaú. 'Oku fie ma'u ke tau fakafanongo, pou pou mo fakalotolahi'i kinautolu. 'Oku ou tui foki kapau 'oku angatonu e kau fefine te'eki malí mo e ngaahi hoa malí, he 'ikai 'osi 'a e holi 'o e lotó ke ma'u ha fānaú he ko ha holi ia kuo foaki mai 'e he 'Otuá. Ko honau natulá ia mo e me'a ne ako'i ange 'i he

langí. He 'ikai 'osi 'a e holi ko 'ení. Ka 'e tāpuaki'i kinautolu 'e he 'Eikí.

'Eletā 'Oakesi

'E tokanga'i 'eni 'i he Fakamaau Faka'osí. Ko e taha 'o e ngaahi potu-folofola fakafiemālie taha kiate aú, 'oku 'i he vahe 137 'o e Tokāteline mo e Ngaahi Fuakavá, veesi 9, 'a ia 'oku talamai ai 'e fakamāu'i kitautolu 'e he 'Eikí 'o fakatatau ki he'etau ngaahi ngāué mo e ngaahi holi 'o hotau lotó.

'Oku Mu'omu'a 'a e Fāmilí

'Eletā Hōlani

Tau talanoa angé ki hono fakakakato 'o e fekaú mo e fakaafe ke fā'ele'i ha fānaú, ko e hā 'oku hoko mai hili 'etau fakakakato 'a e fekau ko ia ke fā'ele'i ha fānau pea hokohoko atu 'i he'enau fakalalakala ta'engatá 'aki hono 'oange kiate kinautolu 'a e

faingamālie 'o e matelié. 'Oku 'ikai ta'e fekau'aki e ngaahi tufakanga ko iá. Hangē kiate au 'oku 'ikai ko e fekau 'eni 'a e 'Eikí ke fā'ele'i pē 'a e fānaú, ka ke fā'ele'i mai mo e fakakaukau te tau fakahaofi kinautolu.

'Eletā 'Oakesi

Lolotonga 'etau talanoa ki he me'a ko 'ení, 'oku 'uhinga ki he hā hono fakamu'omu'a 'o e fāmilí? 'Oku tau lea-aki ia pea tui ki ai, ka ko e hā hono 'uhinga ke fakamu'omu'a 'a e fāmilí?

'Oku ou fie faka'aonga'i homou ngaahi matasio'atá ke fakamanatu'aki ha lea fakatātā na'e fai 'e Niila A. Mekisuele. Na'á ne fokotu'u mai ke tau tohi ha me'a 'i he tafa'aki ki loto hotau matasio'atá, pea ko 'etau sio pē ki ha me'a, 'oku tau sio ki he pōpoaki ko iá. 'Ikai ko ia pē, ka 'e lava ke tau pehē, ko e taimi 'oku tau sio ai ki he ngaahi

fili 'oku tau fai ki he founga faka-aonga'i 'o e taimí 'e he fāmilí pe faka-taimi-tēpile'i 'e he uōtí 'ene ngaahi 'ekitivitií, kuo tau tohi ai 'i hotau loto matasio'atá, "Oku mu'omu'a e fāmilí."

'Eletā Hōlani

'Oku ou sai'ia—'oku tau sai'ia kotoa—'i he kupu'i lea ko 'eni mei he Tāngata Malangá, "Oku ai hono kuonga 'o e me'a kotoa pē, mo e 'aho ki he ngāue kotoa pē 'i he lalo langí" (Tāngata Malanga 3:1) 'Oku fakangata-ngata pē hotau taimí, ka 'oku lahi tatau pē taimi 'oku tau ma'ú. Ka fakamu'omu'a e ngaahi me'a mahu'ingá, 'e lava



ke tau fakamu'omu'a 'a e fāmilí. 'Oku ou tui 'e toe lelei ange ai 'etau ngāué.

'Eletā 'Oakesi

'I he'etau lau ki hono fakamu'omu'a 'o e fāmilí, kuo pau ke tau fakakaukau ki he ngaahi me'a hangē ko e lotu fakafāmilí, efiāfi fakafāmilí 'i 'apí, mo e ako folofola fakafāmilí pea tuku ha taimi ke fakahoko ai e ngaahi me'a ko 'eni 'oku 'i ai hono ola ta'engata 'i he tupulaki fakalaumālie 'a 'etau fānaú. Ko hono fakahaa'i ia 'o e "fakamu'omu'a 'o e fāmilí."

Sīpinga 'o e Fāmilí

'Eletā Hōlani

Na'a ku fakafe'iloaki atu foki 'a e fo'i lea ko e sīpingá 'i he kamata'anga 'eku leá. 'Oku ai ha ngaahi me'a 'oku tau meimei fa'a tukunoa'i pē ka 'oku 'ikai totonu ke pehē, hangē ko e ako folofola fakafāmilí, lotu fakafāmilí, efiāfi fakafāmilí 'i 'apí—hangē 'oku tau lau ki he ngaahi me'a ni 'o taku 'oku mahino ia ki he tokotaha kotoa pē, ka 'oku 'ikai pehē. 'Oku totonu ke hoko ia ko e kongā 'o ha sīpinga fakafāmilí.

Sisitā Tena

Ko e taha 'o e ngaahi me'a 'oku tau 'amanaki lelei atu ki ai 'i he sīpingá, ko e neongo 'etau ongo'i ta'e-fe'unga 'i he'etau feinga ke fakahoko kinautolú, ka 'oku fakaofa mo fakafiemālie 'etau sio 'oku hokohoko atu ia 'e he'etau fānaú, neongo ne 'ikai ke tau ongo'i na'e haohaoa 'etau fakahoko iá.

'Eletā Hōlani

Ne nau ako ha ngaahi me'a 'e nīhi.

Sisitā Tena

Ne hoko 'eni kiate au, ne lea hoku husepānití he me'afaka'eiki 'o 'ene tamaí 'o pehē kuo te'eki ai ke ne ako ha me'a he lotú na'e te'eki ai te ne ako



'i 'apí. Ko ha fakalāngilangi makehe ia ki he'ene mātu'a—ko ha mātu'a ki ha fāmilí tokolahi. Na'a ne fakamatata na'e fa'a ha'u e fānaú ki he mohenga 'o e ongomātu'a pea fusi hifo 'e he tamaí e puipui motu'a he lokí 'o tā ai e palani 'o e fakamo'uí. Na'a ne pehē, "Ne mau tangutu fakataha he mohenga 'emau ongomātu'a 'o ako ki he palani 'o e fakamo'uí. Pea na'e 'ikai ngata pē he'e-mau ako e ngaahi mo'oni 'o e ongo-ongolelé, ka ne mau 'eva fakataha pea mau fakahoko fakafāmilí ha va'inga 'Langatoi' pe ko ha ngaahi va'inga kehe pē." Ne lahi ha ngaahi me'a ne fai 'e he fāmilí ko 'eni ke faka'aonga'i honau taimi fakataha ko e fāmilí ke nau vāofi ai, ako'i pea fakatupu ha ngaahi me'a 'e manatua.

'Eletā 'Oakesi

'Oku ou manatu ki ha lao 'i homau fāmilí—'oku 'i ai e lao 'a e fāmilí kotoa pē—he 'ikai 'aupito fakamo'uí 'a e televisoné 'i he'etau taimi kái he ko e taimi ia 'oku mau fakataha mai aí pea ko e taimi ia ke mau talanoa aí: "Ko e hā ho'o me'a na'e fai he 'aho ní?" "Ko e hā ha me'a 'okú ke hoha'a ki ai?" "E lava fēfē ke mau tokoni atu?" He 'ikai

hoko 'eni he taimi kái kapau 'oku longoa'a 'a e ongoongó, neongo 'ene mahu'ingá. Ne 'ikai ke lahi 'emau pa'anga ke mau kai falekai pea 'ikai ha lao ia ke fakafepakí'i ia. Ka na'e 'i ai ha lao ke 'oua na'a fakamo'uí 'a e televisoné pea lahi ange ai 'a e fepōtalanoa 'akí, pea kuo pau ke mau 'i 'apí kotoa 'i he ma'u me'atokoni efiāfi. Na'e 'ikai leva ke fai 'eni 'i he houa kai pongipongi—koe'uhí ko e tūkunga kehe ne mau 'i aí—ka ne mau nofo hifo 'o kai fakataha 'i ha houa kai 'e taha. Na'e lelei 'aupito 'eni ki homau fāmilí.

Sisitā Tena

Ne hoko 'a e me'a tatau kiate kimautilu. Kuó ke lea fekau'aki mo e fepōtalanoa'akí mo ho'omou vāofi ange 'i he pōtalanoa ko iá. 'ikai ngata pē 'i he'etau vāofi mo ma'u ai ha ngaahi talanoá, ka 'oku fakafiefia foki. 'Oku lava ke mou kakata fakataha mo vahevahe e ngaahi me'a mahu'inga fakatāutaha ne hokó. Ne fa'a fai pē 'emau lotu fakafāmilí 'i he taimi kai pongipongi mo e efiāfi he ko e ongo houakai ia ne mau fakataha aí. Na'e fa'a hanga 'e he lotu fakafāmilí 'o takiaki'i mai e ngaahi kaveinga ke mau talanoa

ki aí. Na'e fa'a lotua 'e hoku husepāniti ha kuifefine na'e fai hano tafa. Pe ko 'ene lotua ha taha 'i māmani 'oku faingata'a'ia 'i ha mofuike pe fakatamaki fakanatula kehe. Pea lolotonga ko ia 'emaui kái, ne mau ma'u ha ngaahi kaveinga mālie ke mau talanoa ki ai pea mau fakahoko fakataha ia ke ha'i ai kimautilo ko ha fo'i fāmili.

Sisitā Peeki

Ne u tupu hake 'i ha fāmili tokolahi. Ne tokolahi e fānau 'eku ongo mātu'á. Ne lahi ai e ngaahi fakakaukaú. Ko ha ngāue lahi mo'oni ke tauhi 'a e fāmili ni. Na'e faka'aonga'i he'eku mātu'á e efiāfi fakafāmili 'i 'apí ke ako'i 'aki kimautilo. Na'a mau fua hiva 'aki e "Ofa 'i 'Apí" he uike kotoa pē. 'Oku ou manatu ki he'eku fakakaukaui he'eku kei sī'i ki he fakapāhia hono hiva'i ia he uike kotoa peé.

Eletā 'Oakesi

Tāimi 'e nīhi 'oku hiva'i e himi ko iá lolotonga 'oku 'i ai e fe'ite'itani.

Eletā Hōlani

Pe 'i hano fekau ke hiva'i.

Sisitā Lani

Ko e taimi 'e nīhi ko e fa'e'e ia ne 'itá.

Sisitā Peeki

Na'e lahi ange hono fa'i ko ha tefito'i tui kae 'ikai ko ha hiva pē. Ko e uike kotoa pē 'e pehē ai 'e he tangata'eikí, "Tāu hiva'i 'etau fua hiva, ko e "Ofa 'i 'Apí." 'I hoku ta'u 14 pe 15, pea ko e to'u foki ko iá 'okú te meimei fakafehu'ia ai e me'a kotoa peé, ne u fehu'i ange ki he'eku tamaí, "Ko e hā 'oku tau hiva'i ai e himi ko 'ení he uike kotoa peé? 'Oku lahi pē e ngaahi himi lelei he tohi himi 'e lava ke tau hiva'i." Na'a ne sio fakamama'u mai mo ne pehē, "Ko ho'o ako pē 'a e lēsoni 1, te u ako'i atu leva e lēsoni 2." 'Oku 'ikai te

u 'ilo pe ko e hā koā e lēsoni 2, he ne 'ikai pē ke mau a'u kimautilo ki ai. Ka te u pehē, kuo 'osi eni e ngaahi ta'u lahi, 'oku ou vakai ki hoku fāmili, pea ko e mo'oni 'oku mau fe'ofofani. 'I he 'osi atu e ngaahi ta'u, ne mau ako ke fe'ofofani he ko e lēsoni 1 ia na'e fie ma'u 'e he ongo mātu'á ke ako'i maí. Na'e 'ikai ke na feinga ke ako'i mai 'a e me'a kotoa pē. Na'a na 'ilo'i kapau te na kamata 'i he me'a ko iá, 'e 'aonga ia.

Ne fakafe'iloaki mai ha fa'e kei talavou kiate au. Ne 'i ai ha'ane fānau 'e toko fā ne nau sī'i hifo kotoa 'i he ta'u onó pea na'a ne pehē mai, "Oku mau feinga ke ako folofola fakafāmili he pongipogi kotoa pē ka 'oku 'ikai lava. Kuo pau pē ke tangi ha taha pea 'oku 'ikai ke nau tokanga mai." Peá u pehē ange, "Ko e hā hono lōloa ho'o feinga ke fakahoko 'ení?" Na'a ne pehē mai, "Ne mau fakataumu'a ke fakahoko ia he minti 'e 10 'i he 'aho kotoa pē." 'I he'eku feinga ko ia ke fakafiemālie'i 'ene loto hoha'a, ne u pehēange, "I he fānau 'okú ke ma'u, mahalo 'oku fu'u lōloa ia 'aki ha miniti 'e 8." Kuo



mahino ki ai e sipingá, ko e toe pē 'eni ke fakafe'unga ki he ta'u motu'a 'o e fānau. 'E lava pē ke ne kamata'aki ha fakatātā 'o 'Ātama mo 'Ivi pea nau talanoa kau ki he fakatātaá kae 'ikai ko hano tokoni'i ha fānau ta'u ua ke ne lau e folofolá. Ka na'a ne faivelenga pea ne u 'ofeina ia.

Ka 'oku ou tui 'oku mahu'inga ki he long'a'i fānau íkí foki ke nau fanongo 'oku lau ange 'a e folofolá kiate kinautolu. 'Oku totonu ke nau maheni lelei mo e fakalea 'o e folofolá 'o hangē pē ko e ngaahi lea 'oku faka'aonga'i 'e he'enau mātu'á.

'Ikaí Fakamāu'í 'a e Nī'ihí Kehé

Sisitā Lani

'Eletā Hōlani, 'Oku ou fie lea 'o kau ki hono fakamāu'í 'o e nīhi kehé. 'Oku tau sio ki he nīhi kehé pea 'oku 'ikai tatau ma'u pē me'a 'oku hokó mo ia 'oku tau sio ki aí. 'Oku tau pehē 'oku fakatafa'aki taha pē, ka 'oku 'ikai ko e me'a ia 'oku fa'a hokó.

Ne tokolahi homau fāmili pea na'e hoko hoku husepāniti ko ha pīsope 'i he kei iiki ko ia 'a e fānau. Ne u ngāue 'aho kakato he Tokonakí mo e pongipongi Sāpaté ke teuteu'i kinautolu ki he lotú. Ne pau ke mau tomu'a 'i ai he ka 'ikai he 'ikai pē ke mau toe a'u kimautilo ki ai. Ne mau fakafonu kātoa e seá—ne nofo'i kotoa 'e he'ema fānau 'a e sea 'i lotomālie 'i he 'otu ua 'i muí—pea na'a mau 'i ai 'oku te'eki kamata 'a e fakataha'angá.

'Oku ou manatu'i ha 'aho 'e taha ne pehē mai ai 'e ha fefine, "E Sisitā Lani, kapau na'e angalelei 'eku fānau hangē ko ho'o fānau pea faingofua hono tokanga'i kinautolú 'o hange ko 'ene faingofua kiate koé, na'e mei tokolahi pē 'eku fānau."

Na'e kamata ke u tangi, peá u tangi lolotonga e taimi lotú. Ne toutou sio fakamama'u mai hoku husepānití 'o hangē na'á ne fehu'i mai, "Ko e hā e me'a 'oku hokó?" "Ko e hā e me'a 'oku hokó?" Ne u fu'u ongo'i loto māfana 'aupito.

'Oku tau fa'a fefakaanga'aki. 'Oku tau fa'a fakamaau fefeka pe 'oku tau fakamaau ta'etotonu 'i he'etau vakai atu pē ki he nīhi kehē—

Eletā Hōlani

Pea pīkitai ki he tokātelinē, ki he ngaahi fakakaukau ko 'ení—te tau mo'ui'aki e ngaahi tokātelinē ni 'i he lelei taha 'oku tau 'iló pea mahalo 'e fa'a kehekehe 'eni ki he fāmili takitaha.

Ngāue Fakataha

Eletā 'Oakesi

'Oku 'i ai ha tafa'aki 'e taha 'o e me'a ko iá, 'a ia ko hono fakatukupaa'i 'a e ngaahi tamaí ke nau hoko ko ha kau taki. 'Oku kole mai 'a e fanongonongo ki māmaní ki he ngaahi tamaí ke nau taki. 'Oku totonu ke nau ui honau fāmili ke nau fakataha mai 'o lotu fakafāmili. 'Oku totonu ke fakapapau'i 'e he ngaahi tamaí 'oku fai mo e efiāfi fakafāmili 'i 'apí. 'I he taimi 'e nīhi 'oku fa'a lelei taha pē ke vahe ki he fa'eé ke ne palani, he 'oku fa'a poto ange ia he palani 'i he tamaí. Ka kuo tuku mai 'e he 'Eikí ke fatongia'aki ia 'e he tamaí. Ko hono 'uhinga ia 'oku pehē ai 'i he fanongonongo ki he fāmili ke "pule'i [e he ngaahi tamaí]."

Ngaahi tamaí, mou tu'u hake pea fakahoko homou fatongia.

Eletā Hōlani

'Oku kau tonu pē ia mo 'emau lau ki mu'a, 'oku lahi e ngaahi mālohi 'i he māmaní te nau 'ave 'a e kakaí mei 'api.

Ko ha toe fakatātā pē ia ki he'etau feinga ko 'eni ke 'omi e kakaí ki 'apí, 'oku mau toe fakaongo atu, 'o kau ai pea fakatautefito ki he ngaahi tamaí.

Sisitā Lani

'Oku pule 'a e tamaí peá ne fakataha-taha'i mai honau fāmili. Ka 'oku tokoni ki ai 'a e ngaahi fa'eé. 'E fie ma'u ke nau lava 'o fakataha'i mai honau fāmili 'i ha founga 'oku faingofua angé ke hoko ko ha me'a lelei kiate kinautolu.

Sisitā Peeki

'I ho'omou fakatahá, 'i ho'omou 'ilo'i—tau toe foki pē ki he tefito'i mo'oni ne tau kamata'aki—ko e fāmili 'oku tu'utu'uni ia 'e he 'Otuá pea 'oku mou vahevahe 'a e fatongia, te mou palani fakataha leva pea fakahoko ia. 'Oku mou ngāue fakataha ke fakahoko ia.

Sisitā Lani

'E fie ma'u ke fie tokoni mo e fānaú. 'Oku fie ma'u ke fie tokoni mo e to'u tupú.

Sisitā Peeki

'Io, ko e taimi 'e nīhi 'oku nau fie tokoni ai.

Eletā 'Oakesi

'Oku 'ikai ko ha ngāue si'isi'i 'eni.

Sisitā Lani

Fai pē ia 'e koe. Fai pē ia 'e koe.

Ko e ngaahi tefito'i mo'oni ko ia kuo mau lea 'aki, 'a e kotoa 'o e ngaahi tefito'i mo'oni ko 'eni 'oku totonu ke fakava'e'aki 'a e fāmili, 'oku fakatau-mu'a kotoa ia ki he temipalé. 'Oku ou pehē 'oku hoko 'a e temipalé ko ha tāpuaki mo'oni ia ki he'etau mo'ui, 'o tatau ai pē pe kuo 'osi hū hotau fāmili he temipalé, pe 'oku tau 'amanaki 'e hū ha fāmili he temipalé. 'Oku fekau-aki vāofi e ngaahi tefito ko 'eni 'o e

mo'oni mo e mo'ui fakafāmili pea mo e temipalé he ko e feitu'u ia 'oku fakata'engata'i ai hotau ngaahi fāmili.

Na'e pehē 'e 'Eletā Pālatai kiate kitautolu "oku mahino kuo foaki kiate kinautolu 'oku ma'u fānaú, ha tufakanga tauhi toputapu mo fakae'eiki. He ko kitautolu kuo fokotu'u 'e he 'Otuá ke tau ākilotoa e fānau pelepele-ngesi 'o e 'aho ní 'aki 'a e 'ofa mo e afi 'o e tuí pea mahino kiate kinautolu, pe ko hai 'a kinautolu."⁵ 'Oku fakamatala'i totonu 'e he lea ko iá e me'a 'oku totonu ke fai 'e kitautolu ko e mātu'a.

Ko e Kāinga

Eletā Hōlani

Tau talanoa mu'a ki ha nīhi te nau lava 'o tokoni'i e "ngaahi fāmili"—'a e ngaahi kuí, mehikitanga, ngaahi fa'e, fa'e-tangatá, ha taha 'oku 'ikai te ne kau ki ha fāmili kakato. Na'a mau fakahā atu foki 'i he fakafe'iloaki 'oku 'ikai kau kotoa heni, ka 'e lava pē ke fakatukupaa'i kitautolu kotoa ki he sipingá mo e tokātelinē. 'Oku 'i ai ha fokotu'u ki ha founga ke tau tokanga ai ki he lelei 'a e ngaahi fāmili, fakalūkufua?

Sisitā Lani

'Oku 'ikai te u sa'ia ke pehē ne 'ikai tokoni mai ha taha kehe kiate au 'i he'eku hoko ko e fa'eé. 'Oku ou fakamālō atu ki he kakai lelei ne nau tākitekina 'eku fānaú ki he lelei. 'Oku nau tokolahi, 'a e kau faiako, kaungā'api, kaungāme'a, mo e kāinga ofi. 'Oku tokoni'i 'e he kakaí 'eku fānaú 'i ha ngaahi founga lahi. 'Oku hounga ia kiate au. Ko ha toe fakamo'oni ia ki he ngaahi me'a 'oku ma feinga ke ako'i kiate kinautolú. 'I he taimi 'e nīhi 'oku a'u ki ha tu'unga 'oku 'ikai te ke lava ke fakalotoa ha taha ho'o fānaú, ka 'e lava ia 'e ha taha kehe.

Kuo nofo ha nihihi 'o 'eku fānaú 'i ha ngaahi fonua muli. 'Oku nofo 'eku ta'ahine si'isi'i tahá mo hono husepānití 'i Sipeini pea fā'ele'i ai 'ene 'uluaki pēpēé. Na'á ne nofo mama'o mei he'ene kuifefiné, pea ne u hoha'a ki ai, ka ne hoko e Kāingalotu lelei ai ko hono fāmilí. Ne nau tokoni'i mo 'ofeina ia mo 'ene pēpēé. 'Oku ou fakamālō kiate kinautolu mo 'enau tokanga'i iá pea mo honau ivi tākiekina 'i he'ene mo'uí.

Eletā 'Oakesi

Ne mālōlō 'eku tamaí 'oku te'eki hoko hoku ta'u valú, peá u tupu hake 'i ha 'api ne tokotaha pē e mātu'a aí, 'ou 'ilo'i ai 'a e ivi tākiekina 'o e ngaahi kuí, mehikitangá, fa'e-tangatá mo kinautolu ne u tokoua 'akí. Kuó u fiefia ke vakai ki he mālohi 'o e kāinga offi 'i tu'a he 'Iunaiteti Siteití.

'Oku ou fakakaukau 'oku 'i ai ha ngaahi kongá lahi 'o e māmaní 'oku mālohi ange ai 'a e fa'unga 'o e kāinga offi 'i he'ene hoko 'i 'Amelika Tokelaú. 'Oku ou poupou atu ki hotau kāingalotu 'i 'Amelika Tokelaú ke nau fakapapau'i 'oku nau tokoni'i mo fakamālohia e kāinga offi pea nau 'ilo'i 'oku 'i ai ha ngaahi feitu'u 'i he māmaní 'oku ngāue 'a e tūkunga ko iá ai 'o lelei ange ia 'i 'Amelika Tokelau.

Fāmilí Fakauōtí

Sisitā Peeki

'Oku 'i ai foki mo e fāmilí fakauooti. Hangē ko ia kuo mau lave ki aí, 'oku kehekehe e ngaahi me'a kuo a'usiá mo e ngaahi tukupaá 'i he uooti kotoa pē. 'Oku lava ke fanau e kakai fefine 'e nihihi, pea mali mo e nihihi; pea ko e nihihi ko e kau uitou pea 'oku 'ikai hoko 'eni ia ki ha nihihi. Ka ko hono mo'oní, ko ha kau fefine tokosi'i pē 'e

lava ke ma'u ha fānau tokolahi. Pea 'i he fāmilí fakauooti ko iá 'oku totonu ke tau tokoni'i 'a kinautolu 'oku nau fakaafe'i mai ha fānau ki honau fāmilí. Ko ha tukupā faingata'a ia ke ma'u ha fāmilí tokolahi. 'Oku ou 'amanaki pē he 'ikai ha mēmipa 'o e Siasí 'e lea ki ha fefine he uōtí 'o pehē, "Okú ke fakasesele 'i ho'o toe fā'elē," ka tau fiefia 'i he'ene lava pea mo 'ene loto fiemālie ke fanafanaú pea pehē ange, "Oku ou poupou'i koe. Tuku ke u fai e me'a te u lavá ke fakalotolahii mo tokoni'i koe."

Eletā 'Oakesi

'Oku ou fiefia 'i ho'o lea 'o kau ki he me'a ko iá he kuo mau ma'u ha ngaahi fakamatala ki hano fakaanga'i 'e ha Kāingalotu ha kau mēmipa kehe 'i he 'i ai 'enau fānaú. 'Oku ou manatu'i 'i he kongá ki mu'a 'ema nofo-mali mo Suné, na'á ne feitama'i 'ema tamasi'i fika nimá pea pehē ange 'e ha fefine ngāue mālohi 'i homau uōtí, "Ko ho'o feingá ke ke fakakakai toko taha pē 'a māmani?" Ne u laukau'aki 'a Sune 'i he'ene tali atu: "Oku 'ikai te u 'ilo'i ha taha lelei ange 'iate au ke ne fai ia."

Eletā Hōlani

'Oku tau 'ilo'i kotoa pē—ne lea ki ai 'a Sisitā Tēna—'oku 'i ai e ngaahi me'a fekau'aki mo e mo'ui lelei mo e ngaahi me'a 'oku 'ikai fakaemāmaní. 'Oku 'ikai ke tau talanoa pa'anga pe me'a fakapolitikale pe fakafonua, ka 'oku tau talanoá ki he ngaahi me'a fekau'aki mo e ongoongolelé 'a ia 'oku tau mamata mo fua tautau ki aí. 'Oku toe lahi ange ai e 'uhinga ke 'oua te tau fakamāu. 'Oku tau ako'i, tokoni'i, poupou'i mo fiefia, pea 'oku tau fakalotolahii e kakai 'i he ongoongolelé ke nau fekumi ki honau iku'angá.

'Oua 'Aupito Na'á ke Fo'i

Sisitā Tēna

'I he kaveinga ko ia ko e 'ohake 'o ha fānaú, mahalo pē 'oku 'i ai ha kakai 'oku nau vakai mai 'oku 'ikai te nau ongo'i fiemālie 'i he'etau talanoa ki aí. 'Oku fa'a hā ngali fu'u lahi he taimi 'e nihihi kiate kinautolu ko e tamai mo e fa'e'á 'a e faikehekehe 'i he vaha'a 'o e sīpinga totonú mo e me'a 'oku hoko mo'oni 'i he mo'ui faka'ahó. Ka 'oku ou 'ilo'i ko ha uiui'i ta'engata 'a e fatongia 'o e hoko ko ha fa'e pe tamaí, pea 'oku tāpuaki'i kinautolu 'i he fatongia ko iá 'aki ha tokoni fakalangi. 'Oku tau fie ma'u 'a e fatongia ko iá, pea 'oku tau fie ma'u e laumālie 'o e fatongia ko iá ke 'iate kinautolu ma'u pē 'i he'etau 'ohake 'etau fānaú. Ko hono mo'oní, 'oku tau fie ma'u ke liunga ua e laumālie ko iá, 'o hangē ko 'Ilaisá, 'i hono 'ohake 'etau fānaú (vakai, 2 Ngaahi Tu'i 2:9). 'Oku ou 'ilo'i 'e tāpuaki'i kinautolu 'e he Tamai Hēvani 'aki e me'a ko iá. Ko 'Ene fānau fakalaumālie kinautolu, pea te Ne tāpuaki'i kinautolu 'o liunga ua 'aki e laumālie 'i he'etau feinga ke lehilehi'i hake kinautolu 'i he anga mā'oní'oní.

Eletā 'Oakesi

'Oku faingata'a ange 'a e nihihi 'i he nihihi. 'Oku 'ikai ha me'a ia ko e fai e founga tatau ki he fānaú katoa 'i he tauhi 'a e mātu'á pe 'i he ngaahi fili mahu'inga ke fakahokó. Tē tau tatau 'i he vahevahe 'o ha koloa, 'i he'etau fili pe ta'e fili iá, ka he 'ikai ke tau tatau 'i hono vahevahe 'o e taimí he oku kehekehe pē e ngaahi fie ma'u 'a e fānaú.

Sisitā Peeki

Ne u mamata 'i ha sīpinga 'o e me'a ko 'eni 'i homau 'apí 'i he'eku tupu haké. Na'e tuli hoku tokoua lahi tahá,

ko e lahi taha ia 'i ha fānau 'e toko 10, 'i hono ta'u uá. Ne 'ikai ha toe founga ke lava ai 'e he'eku fa'éé ke pehē, "Te u 'oange ha minti 'e 10 ki he ta'ahine ko 'ení pea 10 ki he hokó". Ne 'ikai toe veiveiua 'a hono ma'u 'e he ta'ahine ko iá 'a e taimi lahi tahá 'i ha taimi fuoloa 'aupito.

'Oku ou fakakaukau foki 'oku ma'u 'i he temipalé 'a e tokoni mo e mālohi ki ha fāmili kuo silá'i ki he ta'engatá. Hangē ko hono foaki 'o e ngaahi kī ki ha palesiteni fakasiteiki mo ha pīsope 'a e mālohi mo e mafai ke fakalele ha siteiki pe uótí, 'oku pehē hono foaki ki he mātu'á 'a e mālohi 'i he temipalé ke nau ma'u ha ngaahi tali, ke ma'u fakahā ke fakalelei 'aki e ngaahi fai-ngatá'á.

Eletā 'Oakesi

Ko e kongá 'o e visione ko 'ení ke 'ilo'i kuo foaki 'e he 'Otuá ki He'ene fānau 'a e mālohi ke fai 'enau filí. Pea 'oka hokosia e taimi te nau matu'otu'a aí, kuo pau ke nau fai ha ngaahi fili pea nau ha'isia ki ai.

Me'apango ia ko hono fuesia 'e he mātu'á 'a e kavenga 'o e ongo'i halaiá 'i he fili kotoa pē 'e fai 'e he'enu fānau. 'Oua 'aupito ná'a tau fo'i. Ko hotau fatongiá ke ako'i e ngaahi tefito'i mo'oni totonú mo e me'a te tau lavá 'i he 'ofa mo e feifeinga'i. Ko e ngaahi tefito'i mo'oni 'eni 'o e lakanga fakataula'eikí ma'á e ngaahi fāmili pea mo e mafai 'i he Siasí. Ka 'i hono aofangatukú, 'oku ou pehē kiate kimoutolu ngaahi mātu'a mo e ngaahi kui, kei hokohoko atu pē 'a e lotú, 'a e feingá, kae sí'aki 'a e kavenga 'o e ongo'i loto halaiá he kuo pau pē ke fakahoko ha ngaahi fili hala 'e he kakai ko ia kuo foaki ki ai e mālohi ke filí. 'I he

taimi 'e ní'hi ko e founga pē 'e ako ai ha kakai, ko hono fai ha fili hala pea nau sio ki hono nunu'á. Pea te tau toki fakafalala leva ki he mālohi fakaofo 'o e Fakalelei 'a hotau 'Eiki mo e Fakamo'ui ko Sīsū Kalaisí. 'Oku 'ikai ke fa'a 'i ai ha angahala 'e lava ke tau fakahoko 'i he māmaní, 'i he tefito'i mo'oni totonú, 'e ta'elava ke fakamolemole'i 'i he mālohi 'o e Fakalelei 'a e 'Eikí.

Fa'u Hā 'Ātakai 'o e Lehilehi'i

Sisitā Lani

Kuo fe'unga nai 'etau lave ki he fe'ofa'aki? Kuo tau lau ki he founga 'oku totonu ke tau ako'i 'aki 'etau fānau mo e ngaahi me'a 'oku totonu ke tau fai 'i hotau ngaahi 'apí, ka 'oku ou pehē ko e faingofua tahá 'a e pau ke tau fe'ofa'aki. Kuó u fanongo 'oku 'ikai mo ha me'a ma'ongo'onga 'e lava ke fai 'e ha tamai ma'a 'ene fānau ka ke 'ofa 'i he'enu fa'éé. Ko e me'a tatau pē ki he mēmipa takitaha 'o e fāmili—ke nau fekumi mo'oni ki ha ngaahi founga ke fakahā'aki e 'ofa ko iá.

Eletā Hōlani

'Oku feinga mālohi e Siasí ke foki ki 'api 'a e kakaí, kau ai 'a e Tamaí. 'Oku 'i ai ha fakaafe ki he Tamaí mo e

Fa'éé ke na fakatou 'i 'api 'i he lahi taha 'e ala lavá.

Ne 'ikai fu'u fuoloa e mālōlō 'a e tamai 'a hoku uai'fi, pea ná'a ne tengihia ia 'i he founga 'e tengihia ai 'e ha 'ofefine 'a e mole 'a 'ene tamai. Ná'a ku feinga ke fakafiemālie'i ia peá ne pehē mai, "Ná'a ne 'ofa lahi 'iate au. Ná'a ne hiva kiate au. Ná'a ne fakamohemohe mo fakakafu au. 'Oku 'ikai te u manatu'i ha pō te ne ta'e ha'u 'o fakakafu'i au mo hiva kiate au." Ko 'eku fakamama'afi atu pē 'a e 'i 'api 'a e ngaahi tamai. 'Oku ou faka'apa'apa ki hoku ngaahi fohá, he 'oku nau lelei ange kinautolu 'iate au 'i he fetongi taipá mo hono 'ave 'o e fānau ki tu'a lolotonga e lotú.



Sisitā Tena

Ke ngaohi ha 'apí pea hoko ko ha taha tauhi'apí, 'oku 'i ai ha ngaahi tefito'i mo'oni pau 'oku fie ma'u ke tau 'ilo ki ai pea mo ha ngaahi tō'onga pau ke tau fakahoko. Ko e 'ikai ko ia ha taukei fakatauhi 'apí—pea 'oku 'ikai ko 'eku 'uhingá pē ki he ta'o maá—kuó ne fakatupu 'e ia ha ongo'i tukuhāusia fakaeloto 'oku iku ki he nunu'a tatau pē mo kinautolu 'oku hēhēfano pe tukuhāusia 'o 'ikai hanau 'apí. Ko e kakai ko ia 'oku 'ikai ha feitu'u ke nau nofo ai ke 'i ai 'a e Laumālié, 'a e nonga fakaelotó, pea ako'i ai 'a e ngaahi 'ulungāanga mahu-'ingá mo e ngaahi tefito'i mo'oni, 'oku nau mo'ua 'i he palopalema tatau pē mo e kau tūkuhausiá, 'a e siva e 'amanakí, ngāue'aki e faito'o kona tapú pea mo e anga'ulí. 'Oku ma'u 'e kitautolu ngaahi fa'ē mo e tamaí 'oku ngāue fakatahá, ha faingamālie ke tau hoko ko ha kau tauhi'apí, ke tau fa'ufa'u ha 'ātakai 'e ma'u ai ha 'apí. Ko e 'apí, 'oku 'ikai ko ha feitu'u pē; ko ha fa'ahinga ongo pe laumālie ia.

Eletā 'Oakesi

'Oku ou fiefia 'i ho'o lave ki he tauhi'apí he ko e *taubi'apí* 'oku 'ikai ko ha fo'i lea lelei ia ki ha ni'ihí ka 'oku 'ikai totonu ke pehē. Mahalo 'oku fie ma'u ke tau faka'uhinga'i ia. 'Oku 'ikai ko e tauhi'apí ko e ta'o maá pē pe fakama'a falé. Ko e tauhi'apí ko hano ngaohi ia 'o ha 'ātakai 'oku 'aongá ke lehilehi'i hake ai 'etau fānaú ki he mo'ui ta'engatá, 'a ia ko hotau fatongia ia 'i he'etau hoko ko e mātu'á. Ko e tauhi'apí 'oku fatongia'aki ia 'e he ngaahi tamaí mo e ngaahi fa'ee.

Sisitā Lani

Pea 'oku totonu leva ke hoko 'a e 'apí ko iá ko ha feitu'u malu, ko e feitu'u

ia 'e lava ke ha'u ki ai 'a e kau mēmipa kotoa 'o e fāmili pea nau 'ilo'i 'oku 'ofeina kinautolu ai pea nau malu mei he ngaahi me'a 'o e māmaní pea 'oku nau sai pē.

Eletā 'Oakesi

Fekau'aki mo hono vahe 'o e ngāue, mahalo 'oku lahi ha ngaahi ngāue faka'apí 'e lava ke tau vahevahe atu, ka he 'ikai lava ke vahevahe atu 'a e ngaahi ngāue fakatauhi'apí. He 'ikai ke tau vahe 'a hono tataki 'o e efiafi fakafāmili 'i 'apí. He 'ikai ke tau vahe 'a e lotu fakafāmili. He 'ikai lava ke tau vahe 'a e 'ofa 'a e fa'ē mo e tamaí ki he fānaú pe taimi fakafō'ituitui ko ia 'oku mahu'inga ke fai ai e tupulakí. Tau fakafaikehekehe'i angé 'a e tauhi'apí mo e ngāue faka'apí.

Sisitā Lani

He 'ikai lava 'o vahe 'a e ngaahi fatongia ko iá ka te tau lava 'o vahevahe kinautolu.

Eletā 'Oakesi

'Io 'e lava ke tau fai ia.

Eletā Hōlani

Ko e me'a ne u ma'u 'i he lea 'a 'Eletā 'Oakesi ko 'ene pehē ko ia he 'ikai lava ke ke vahe ke fai ia 'e he koló he 'ikai lava ke ke vahe ia ke fai 'e he ngaahi poate pisinisi—

Eletā 'Oakesi

A'u pē ki he Siasí.

Eletā Hōlani

Mo e Siasí foki. Ko 'eku 'uhingá ia. Tau talanoa angé ki he me'a ko iá. Tau kamata 'i he founa 'oku tokoni ai e Siasí ki he fāmili mo faitāpuekina e fāmili. 'Oku 'i ai pē e ngaahi me'a he 'ikai lava pea 'oku 'ikai pea mahalo 'oku 'ikai pē totonu ke fai 'i he Siasí pe ha toe taha kehe lolotonga ko iá ko e me'a fakafāmili ia.

Taimi-tēpile'i 'o e Ngaahi 'Ekitivitií

Eletā Hōlani

Ko e hā e fale'i 'oku tau ma'u ma'a e kau taki 'o e Siasí ke tokoni'i kinautolu ke nau 'ai ke potupotutatau hono tokoni'i e ngaahi fāmili mo hono taimi-tēpile'i mo fakatohimāhina'i 'o e ngaahi 'ekitiviti ke fa'i? 'Oku hoko 'a e taimí ko ha palopalema 'i he ngaahi uotí mo e siteikí.

'Eletā 'Oakesi, te tau vakai fēfē ki hono fakatohimāhina'i?

Eletā 'Oakesi

Tuku ke u lea atu ki he kau pīsope mo e kau palesiteni fakasiteiki 'oku mou pule'i 'a e ngaahi fakataha alēlea fakauooti mo fakasiteiki. Tau fakakau mu'a e fie ma'u 'a e mātu'á ki ha taimi 'i he 'apí 'i he'etau fokotu'utu'u e tohi māhiná, 'o 'oua 'e fakahū ki he tohi māhina 'a e Siasí 'a e fakataha mo e 'ekitiviti kotoa pē 'oku tau fakakaukau ki ai 'o 'ikai faka'atu'i e ngaahi fāmili.

Eletā Hōlani

'Oku tau fie ma'u ke faitāpuekina e fakafō'ituitui, ka kuo pau ke tau malu'i e fāmili ko ha 'iuniti.

Sisitā Peeki

'I he ngaahi ta'u lahi kuo hilí, ne u fa'u ha'aku ki'i lao 'a ia 'e lava ke faka'aonga'i ki he tokotaha kotoa pē. Ko ha 'uhinga lelei ke fakahoko ai ha 'ekitiviti fakauooti pe fakasiteiki ko ha'etau fie ma'u pea te ne fakamālohia hotau ngaahi fāmili mo e fakafō'ituitui. Ko ha 'uhinga 'oku 'ikai lelei ke fai ai ha 'ekitiviti kapau ko ha me'a tuku-fakaholo 'oku anga'aki pe ko ha 'aho mālōlō. 'I he'etau talanoa kau ki he ngaahi sīpinga 'o e ongoongolelé, 'oku tau 'ilo'i 'a e ngaahi fie ma'u. Tau fa'u e ngaahi 'ekitiviti 'o fakatatau ki he ngaahi fie ma'u ko iá, pea kapau



Ko e taimi 'oku fai ai ha fakataha alēlea fakauooti pe fakataha fakapalesitenisi, 'oku totonu ke nau fakakaukau'i, "E founa fēfē ha'atau pou pou'i e fāmili?"

na'e faka'ofō'ofa hano fai 'o ha 'ekitivitii he ta'u kuo hilí, 'oku 'ikai 'uhinga ia ke toutou fai.

Eletā 'Oakesi

'E lava ke tau pehē, ko e lelei tahá ka fakakaukau'i e fāmili 'i hono taimi tēpile'i e ngaahi me'a faka-Siasí, ke 'oua na'a hanga 'e he lahi 'o e ngaahi me'a 'oku fai 'i he lolotonga mo e faka-'osinga 'o e uiké, 'o to'o e taimi ke fakataha ai ha fāmili.

'Oku fie ma'u ke tau tñaki atu ki he fakatokanga ko iá, kapau 'e lahi ange e taimi 'atā ma'á e fāmili, 'e lahi ange 'a e fatongia'aki 'e he mātu'á hono fakapapau'i 'oku 'ikai lahi ange ai 'a e sio televisoné, sipotí, ngaahi 'ekitivití 'atelita fakatautahá pe toe lahi ange 'a e kau atu ki ha ngaahi 'ekitivití fakakolo lelei ma'á e fānaú. 'Oku 'ikai ko 'etau feingá ke fakafe'atungia'i e Siasí 'aki ha'atau fe'au'auhi mo e ngaahi 'ekitivití kehé. Ko 'etau feingá ke ako'i hono faka'aonga'i 'o e ngaahi fakataha mo e ngaahi 'ekitivití 'a e Siasí ke lelei ange ai 'a e fāmili. Pea 'oku fie ma'u ke faka'aonga'i 'e he fāmili 'a e

taimi 'atā ko iá kae 'ikai fa'ufa'u ha ngaahi me'a kehe ke fai ai.

Sisitā Lani

'Ikai 'oku toe fakafoki mai pē heni 'a e fatongia ki he fāmili?

Eletā 'Oakesi

'Oku pehē.

Alēlea Fakauooti mo Fakafāmili

Sisitā Peeki

'I he fai ha fakataha alēlea fakauooti pe fakataha fakapalesitenisi, 'oku nau fa'a alea'i 'eni "E founa fēfē ha'atau 'ai e kaka'i ke pou pou mai ki he'etau houalotú?" pe "Na'e tokolahi e kakai ne 'i ai pea 'oku lahi e pou pou." Ko ha fakakaukau fakaholomui ia. Ko e taimi 'oku fai ai e fakataha alēlea fakauōtí pe fakataha e kau palesitenisi, kapau te nau kamata 'aki ha'anau pehē, "E founa fēfē ha'atau pou pou'i e fāmili?" 'e hoko leva e me'a te tau fa'i ko ha fua ia 'o e ngaahi me'a ke pou pou'i 'aki e fāmili kae 'ikai ko ha me'a kehe; 'oku ou tui te tau lava 'o fulihi 'a e founa fakakaukau ko 'eni.

Eletā 'Oakesi

Ko ha kaveinga lelei ia ki he ngaahi fakataha alēlea fakauōtí he 'e lava ai ha kulupu hangē ko ia 'oku tau ma'u 'i heni he 'aho ní, 'o fakataha pea 'i ai 'a e fakakaukau 'a e tokotaha takitaha. 'Oku fili 'e he pīsope 'a e me'a 'e fa'i, ka 'okú ne fakafanongo ki he ngaahi kulupú pea ne feinga ke fakakaukau'i e lahi 'o e taimi ke fakahoko ai e 'ekitivitii pea fakafe'unga ki ai e taimi-tēpile ke fe'unga mo e ngaahi tefito'i mo'oni ko ia kuo tau talanoa ki ai.

Eletā Hōlani

'Oku ou pehē 'e mahu'inga ke kii ta'ofi e fealēlea'aki ko 'eni kae talaatu ki he kāingalotu 'o e Siasí, neongo na'e 'ikai ke mau taumu'a ke fai 'eni, ka 'oku mau fakatāta'a'i atu heni 'a e me'a 'oku mau faka'amu ke hoko 'i he kakai tangata mo fefine 'i he Siasí.

Eletā 'Oakesi

'I he 'ulungāanga fakafonua kotoa pē.

Eletā Hōlani

'I he 'ulungāanga fakafonua kotoa pē. Ko e founa 'eni 'oku totonu ke fai ai e talanoa 'i he ngaahi fakataha alēlea fakauōtí. 'Oku ou fakakaukau ko e founa 'eni 'oku totonu ke fetalanoa-'aki ai 'a e husepānití mo e uaifí. 'Oku tau anga faka'apa'apa, tokanga, pea vahevahe 'etau ngaahi fakakaukau. 'Oku 'i ai e ngaahi 'ulungāanga fakafonua—ko e fakamafola fakamāmani lahi foki 'eni—'e fepaki 'eni ia mo e tukufakaholó mo e hisitōliá pea mo e founa 'a ha kakai mo ha ngaahi fonua 'e ni'hi. Ka kuo pau pē ke mālohi 'a e ngaahi 'ulungāanga 'o e ongoongo-leleí. Kapau na'e 'ikai anga'aki pe tuku-fakaholo ke fakafanongo ki he kau fefiné pe ma'u 'a e faka'apa'apa fakafo

ko ia 'oku fai 'e he kau fehiné ni ki he lakanga fakataula'eiki—'oku mau 'amanaki pē 'e fakaa'u atu heni ki he Siasí 'a e fie ma'u ko ia ke fakafanongo pea fe'ofofani, talanoa fakataha, pea ma'u e ngaahi fakakaukau lelei tahá pea lotua foki ha fakahinohino ke ma'u ai ha ngaahi fāmili mo ha Siasí 'oku lelei ange. 'Oku 'ikai totonu ke hoko 'eni ko e me'a sīsī'i taha ia ke mou tokanga ki ai 'i he fakamafola ko ia 'o e pōnī.

Fakatatau 'a e Fie ma'ú mo e Ma'u'anga Tokoní

Eletā 'Oakesi

Na'e 'omi 'e 'Eletā L. Tomu Peuli ha tefito'i mo'oni faka'ofofa 'i he fakataha fakatakimu'a fakaemāmani lahi 'o Sānuāli 2003. 'Oku ou fie lau atu ha ngaahi lea náa ne fai ko hano fakamamafa'i pē. 'Oku toe mahu'inga ange 'ene ngaahi leá he 'ahó ni 'i he taimi náa ne fuofua lea 'aki ai iá. Náa ne pehē:

“Ko e fakapulipuli ki hano fokotu'u 'o ha kolo pe vahefonua, 'o ha uooti pe siteiki, ke ke 'ilo ho'o kau mēmipá, 'ilo 'a e me'a te nau lavá, 'a 'enau ngaahi fie ma'ú, pea langa ha'ó polokalama 'o fakatefito 'i he kau taki 'oku ma'ú pea mo e ngaahi fie ma'u 'a homou kau mēmipá. . . .

Ko e hā pē me'a te mou faí, tokanga he 'oku 'ikai 'uhinga 'a e lahí ia 'o pehē 'oku lelei ange ai. Fakatupulaki pē 'o fakatatau mo e tokolahí pea mo e matu'otu'a 'oku lava 'i ho 'iunití. Malu'i 'a e ivi 'o ho kāingalotú”] 7

Ko ha tefito'i mo'oni 'okú ne to'o atu hono maumau'i e taimí.

Sisitā Lani

Ko ia. Pea 'oku ou pehē kuo pau ke fai ia 'e he taki he houalotu 'i he uotí pe ko ha taki Palaimeli 'i ha uooti. 'Okú ke fa'a uiui'i ha taki ki he

Palaimeli pea 'okú ne sio hifo pē ki he polokalama 'a e Palaimeli pea ne pehē, “Sai, te u lava fēfē 'o fai e ngaahi me'a kotoa ko 'ení?” Okú ne ngāue ki he ngaahi me'a kotoa ko iá mo vakai ki ha toe me'a kehe 'e lava ke ne fai.

Tau nofo taha 'i he fāmili he ngāue kotoa pē he 'oku 'ikai fie ma'u ia ke tau fai ha ngāue lahi ange ai. Ko e taimi 'e ni'ihi 'oku tau lava ke to'o mai e polokalama ko iá, vakai ki he fie ma'u 'a e kāingalotú pea fakasīsī'i ange e me'a 'oku tau faí.

Eletā Hōlani

Na'e pehē 'e 'Eletā Sikoti 'oku fa'a 'i ai e taimi 'e ni'ihi te ke fua totonu ho fatongjá 'i ha fakasīsī'i ange 'a e me'a ke faí, kae 'ikai ko ha'ane lahi ange.⁸ Kuó ke 'omi 'a e tokanga lahi ange ki ai pea toe fai ha fili 'oku lelei angé. Kuó ke toe fakalele'i 'a e tu'unga leleí (quality), kae mahalo 'e sīsī'i ange ai e ngāué, kae 'ikai ko ha'ane toe lahi ange. Ko ha fakakaukau fakafiemalie ia—'a e 'ikai ko ha fakapikopiko, ka ko e vakai fakamātoato ki he polokalamá fakakātoa, kau ai 'a e fāmili, pea fakasīsī'i mo e me'a ke faí he taimi 'e ni'ihi.

Sisitā Lani

'Oku tokolahi e kau taki fakahoualotu 'oku lahi e me'a 'oku nau lavá pea nau fai ai ha ngāue 'o fu'u tōtu'a. 'Oku fie ma'u ke tau sio 'oku tuku e tokangá ki he kakaí kae 'ikai ki he polokalamá.

Fakapotopotó mo e Fakakaukau Leleí

Sisitā Tena

'Oku hounga kiate au e kau taki lakanga fakataula'eiki 'oku nau vakai'i e ngaahi tu'unga fakafāmili pea nau toki fai ha uiui'i. 'Oku ou 'ilo'i ko e ngaahi uiui'i 'oku fai ia 'i he ue'i 'a e laumalié, ka 'oku fie ma'u foki ki ai mo e

fakapotopotó pea mo e fakakaukau lelei 'a e taki lakanga fakataula'eiki.

Eletā 'Oakesi

Ko e ngaahi 'iuniti ko ia 'oku toko sī'i hono kāingalotu 'oku mālohí, 'oku nau nounou fakakaungāue pea 'oku totonu ke nau tokanga ke 'oua na'a nau fakafonu e ngaahi uiui'i 'i hono ngāue'aki 'a e kakai 'e toko 10 tatau pē 'i he uotí 'o 'oange ke nau taki fā pe nima e fatongia he uotí. 'Oku 'ikai ko e founga ia ke ma'u ai ha fāmili mālohí. 'Oku 'ikai ko e founga ia 'e ma'u ai ha uooti lelei. Ko e taki lakanga fakataula'eiki 'oku ue'i 'e he Laumalié, 'oku totonu ke ne kamata'aki pē 'a e mahino ko ia 'oku totonu ke 'oua 'e lahi ha ngaahi fatongia 'e 'oange ki he mātu'a 'oku femo'uekiná.

Mahalo 'e fie ma'u ke toe fakasīsī'i ange 'a e polokalamá ke fe'unga mo e ngaahi fie ma'u 'a e tefito'i mo'oni ne ako'i 'e 'Eletā Peuli 'i he fakamafola fakataha ako fakatakimu'a fakaemāmani lahi 'i Sānuāli 2003.

Eletā Hōlani

Pea 'oku tau fakahā heni—'e lava 'e he tokotaha kotoa 'i he tēpilé ni 'o fakahaa'i—'oku kei hoko pē 'a e feilaulau ko ha tefito'i mo'oni 'i he ongoongo-lelei 'o Sisū Kalaisí. 'Oku tau 'ai ha feilaulau neongo pe ko e hā 'etau fetu'taki fakafāmili. Pea 'okú ke fakahoko mo'oni ia, 'o a'u atu ki he koló, uotí, mo e siteikí. Kuo uiui'i kitautolu kotoa ke fai e ngaahi me'a na'e faingata'a kiate kitautolú, pea na'e fie ma'u ke tau fakakaukau “Ko e hā e me'a te tau fai ke malu'i ai hotau fāmili?” mo e “Ko e hā te tau fai ke malu'i 'aki e Siasí?” mo e “E founga fēfē ha'atau fakapapau'i 'oku tupulaki 'a e Siasí mo e fāmili foki?”

'Oku totonu ke tau ma'u 'a e fakapotopotó mo e fakakaukau lelei ka

tau lava 'o fai kotoa ia. He 'ikai ke tau lava ke fakahoko kotoa ia 'i ha taimi pē 'e taha, pea taimi 'e ni'hi 'oku 'ikai fie ma'u ia ke tau fai e me'a kotoa kuo tau 'osi fa'i. Ka 'e tāpuaki'i kitautolu ke fakahoko e ngaahi me'a 'oku 'aonga.

Sisitā Peeke

'Oku ou manatu'i 'a e akonaki faka-'ofo'ofa 'a 'Eletā Pālati 'i ha'ane ako'i kimautolu ke mau fakapotopotō. "Oiaue, mou fakapotopotō 'i hono fili e ngaahi me'a ni." 'Oku mahu'inga hono ako'i 'o e feilaulau. Ne u fuofua ongo'i 'eku fakamo'oni he'eku kamata fakakaukau 'o pehē, "Ko ha siasi faka'ofo'ofa 'eni," 'i he'eku mamata ki he ngāue mo e fāinga mo e akō 'a 'eku ongo mātu'á 'i hona ngaahi uiu'i. Ne u ako mei ai. Pea kuó u a'usia ha ngaahi faingata'a peá u ofi ange ki he 'Eiki 'i he'eku ngāue. He 'ikai ha taimi te u pehē ai, ko e fāmilí pe ko e ngāue tokoní. Kuo pau ke hoko ia ko e nofo-mali mo ha fāitaha 'o e tukupā ki he 'Eiki ke langa hake Hono pule'angá mo e tukupā ke langa hake ha fāmilí. 'Oku na ō fakataha pē. He 'ikai te tau lava 'o fili 'i he ongo me'a ni.

Ko e Fiefia 'o e 'Aho Sāpaté

Eletā Hōlani

'Oku ou kole atu ki he'etau kulupú, pea ki he Siasí fakakātoa ke tau fai mu'a e me'a kotoa 'e lavá ke tau toe ma'u 'a e fiefia 'o e 'aho Sāpaté. 'Oku 'ikai ha me'a lahi ange 'e lava ke tau fai ke lahi ange ai 'a e uouangataha 'a e fāmilí he Siasí ka ke tau fiefia kakato he 'aho Sāpaté. 'Oku tau fiefia ai. 'Oku ou fiefia ai. Neongo 'a 'eku femo'uekiná, ka 'oku 'ikai fa'a lava ke u tatali ke hoko mai 'a e Sāpaté. Na'e fakamatala e ngaahi tala fakafolofola motu'a 'i he Fuakava Motu'á 'o a'u mai pē ki he Tokāteline mo e Ngaahi Fuakavá 'o

kau ki he fakafiefia 'o e 'aho Sāpaté, 'a e fiefia 'i he lotú, mo e fiefia pē 'o e 'aho Sāpaté. 'E lava ke tau fakahoko ha 'aho Sāpaté fakataha 'e toe lelei angé. 'E fie ma'u ke fakasi'isi'i ange e ngāue 'oku vahe ke fa'i kae lava 'o mo'u'aki 'i he 'apí ha tafa'aki mahu'inga tatau pē 'o e ongoongolei.

Sisitā Peeke

'Okú ke lea foki fekau'aki mo e 'aho Sāpaté mo e founga ke toe fakalahi atu ki he me'a ko ia kuó te a'usia. 'Oku ou pehē 'oku hanga 'e he'etau femo'uekiná mo e ngaahi ngāue faka-Siasi 'oku tau fai he Sāpaté 'o 'ave kitautolu mei he 'uhinga totonu 'oku tau ō ai ki he lotú. 'Oku tau ō ke fakafo'ou 'etau ngaahi fuakavá. Ka teuteu ki ai e ngaahi fāmilí pea tuku taha pē ki ai e ngaahi me'a 'oku fai he Sāpaté, 'e fai tāpuekina lahi

hotau ngaahi fāmilí. 'Oku tau ō ke ma'u e sākalamēnití, pea toki tānaki atu ki ai e ngaahi me'a kehé. 'Oku 'ikai fika ua ia, ko e fuofua 'uhinga ia 'oku tau ō ai.

'Oku fa'a mole 'a e pōpoaki ko iá mei he'etau fāna'u tupu mei he'etau femo'uekiná. 'Oku totonu ko e 'uluaki me'a pē 'eni ke tau ako'i kiate kinautolú.

"Ha'u 'o Kai"

Eletā Hōlani

'I he taumu'a mo'oni mo e 'uhinga lelei taha 'o e tauhi'apí, 'oku ou faka-'amu ai 'e lava ke tau toe nofo fakataha hifo 'i he tēpile kaí 'o ma'u me'atokoni fakafāmilí fakataha. 'Oku ou pehē 'e lava ke talamai 'e ha taha mataotao he 'ulungāanga fakasōsiale 'o e tangatá, 'oku 'ikai ha me'a 'e uouangataha ange ai ha fāmilí ka ko 'enau kai fakataha 'i ha houakai 'oku nau lototaha ki ai.

'Oku 'ikai ha me'a 'e uouangataha ange ai ha fāmilí ka ko 'enau ma'u me'atokoni fakatahá..



Sisitā Peeki

Ko e taha 'o e ngaahi sīpinga fakafolofola 'oku ou manako taha a'í 'oku 'i he vahe fakamuimuitaha 'o e tohi 'a Sioné, 'i hono tānaki fakataha mai 'e he Fakamo'u'í 'Ene kau ākongá 'i he Tāhi Kālelí. Na'á ne tafu ha a'fi 'o tunu ai e ika peá Ne folofola ange, "Ha'u 'o kai." 'Oku fakamatala'i heni ha teuteu lahi mo'oni. Kuo teuteu'i 'eni ha houakai—ko ha ma'u me'atokoni fakafāmilí, pea na'á Ne fakaafēi kinautolu ke nau ha'u 'o ma'u ia, kae 'ikai ko ha lele ange pē 'o fakatovave ka ke nau ō ange 'o ma'u fakalelele ia. Pea toki pehē 'e he folofolá, "pea kuo mākona 'a kinautolu." Na'á Ne fai ha ako faka'ofō'ofā fekau'aki mo hono fafanga 'Ene fanga sipí (vakai, Sione 21: 9–15). 'Oku 'i ai e ongo makehe 'i he ma'u me'atokoni fakatahá mo mālōlō pea 'i ai e fa'ahinga ongo ko iá. Na'e mei fēfē nai e faiaiko ko iá kapau na'e 'ikai te ne teuteu'i e feitu'u ke ako'i ai iá?

Na'á ne fa'u e 'ātakai ki He'ene akonaki fakaofo ko iá, peá ne hoko ia 'i he taimi kai. 'Oku ou tui na'e 'ikai hoko noa 'eni.

Pikitai ki he Tokāteliné

'Eletā 'Oakesi

'I he ngaahi me'a kotoa kuo tau lau ki a'í, 'oku ou pehē 'oku mahu'inga ke tau faka'ehi'ehi mei he muimui ki he ngaahi sīpinga 'a e māmaní 'i hotau fatongia fakamātu'á mo 'etau nofo-malí mo e me'a kotoa pē 'oku 'i ai hono mahu'inga ta'engata kiate kitautolu. 'Oku ou tokanga ki he fale'i ko ia 'a e Aposetolo ko Paulá ki he kakai Kolinitō. 'Oku hiki 'eni 'i he 2 Kolinitō, vahe 6. Ko ha'ane lea 'eni kiate kinautolu ne nau 'osi ma'u 'a e ongoongolele'i, pea na'á ne pehē, "[Oua 'e] kau fakataha mo e kakai ta'e

tuí. He 'oku feohi fēfē 'a e mā'oni'oni mo e ta'emā'oni'oni?" (2 Kolinitō 6:14). 'Okú ne talamai he 'ikai ke tau tu'u fakataha mo māmani pe kau fakataha mo māmani, lolotonga ko iá 'oku tau feinga ke hoko e ngaahi tefito'i me'a ko 'eni ko ha ngaahi fili ta'engata.

'Eletā Hōlani

'Oku hangē kiate au kapau te tau pikima'u ki he tokāteliné 'o e Siasí—ko 'eni 'oku ou toe foki mai pē ki he fakakaukau na'a tau kamata 'aki 'a e fepōtalanoa'aki ko 'eni, ki he fakakaukau 'o e palaní mo e fale'i na'e tuku mai 'e he'etau Tāmai Hēvani ki mu'a pea tau ha'u ki heni—kapau te tau lava 'o pikitai ki he tokāteliné, te tau lava'i ia, te tau ma'u e ngaahi tali ki he'etau ngaahi lotú pea tau tu'u ma'u 'i he ngaahi tefito'i mo'oni totonú.

'Oku ou fa'a fakakaukau peá u tala-ange ki he'eku fānaú, ko e ngaahi mātu'a ko ia na'a nau fakalaka atu 'i Chimney Rock mo Martin's Cove (pea 'i ai e nīhi ne 'ikai ke nau toe fakalaka atu ai) 'a ia 'oku 'i ai e fanga ki'i fa'itoka 'i he ngaahi feitu'u fakahisitōlia 'o e Siasí ni—na'e 'ikai te nau fai ia ko ha polokalama, na'e 'ikai ke nau fai ia ko ha polokalama fakasōsiale, ka na'a nau fai ia ko 'enau tui ki he ongoongolelele 'o Sīsū Kalaisi ne 'i honau lotó; ne 'i he uho 'o honau ngaahi huí. Ko e founga pē ia na'e lava ke tanu ai 'e he ngaahi fa'e ko iá 'enau fānaú 'i ha puha mā pea nau pehē, "'Oku 'i mu'a e fonua 'o e tala'ofá. Te tau a'u ki he tele'á."

'Oku lava ke nau lea'aki ia tupu mei he ngaahi fuakavá mo e tokāteliné, tuí, fakahaá mo e laumalié. Kapau te tau tauhi ia 'i hotau ngaahi fāmilí pea 'i he Siasí, mahalo 'e kamata ke hoko ha ngaahi me'a kehe 'iate kinautolu pē. Mahalo 'e pulia atu mo ha toe ngaahi

me'a na'e 'ikai mahu'inga kiate kitautolu. Na'e 'ikai lava ke hao ha me'a lahi 'i he ngaahi saliate ko 'eni. Hangē ko e pau ko ia ke fili 'e he'etau ngaahi kuí 'a e me'a mahu'inga ke nau 'avé, mahalo te tau fehu'i he senituli 21 ni 'o pehē, "Ko e hā te tau fa'o he saliate ko 'eni?" Ko e koloa 'o hotau lotó, 'a ia 'oku 'i he uho 'o hotau ngaahi huí. 'E monū'ia hotau fāmilí mo e Siasí kapau te tau pikitai ki he ngaahi fakahaá.

'Eletā 'Oakesi

'Eletā Hōlani, 'oku ou pehē ko ha kaveinga lelei ia ke tau faka'osi'aki.

'Eletā Hōlani

'Eletā 'Oakesi, Sisitā Peeki, Sisitā Lani, Sisitā Tena, 'oku ou fakafongā'i atu 'a e Siasí kotoa 'i he fakamālō atu koe'uhí ko homou taimí, ho'omou 'ofá, ho'omou tokoní, ho'omou feilaulaú mo e ngaahi fakamo'oni 'oku mou ma'u 'i homou lotó 'o kau ki he mo'ui fakafāmilí mo e 'ofá 'i he ongoongolelele 'o Sīsū Kalaisi. Mālō. Pea 'oku mau fakamālō atu kiate kimoutolu katoa, 'a e ngaahi tokoua mo e tuofāfine.

MA'U'ANGA FAKAMATALÁ

1. "Ko e Fāmilí: Ko ha Fanongonongo ki Māmani", *Liabona*, Nōvema 1995, 102.
2. Gordon B. Hinckley, 'i he Conference Report, Apr. 2003, 64; pe *Ensign*, May 2003, 59; pe Conference Report, Oct. 1997, 94; pe *Ensign*, Nov. 1997, 69.
3. Vakai, "Thurber," *Life*, Mar. 14, 1960, 108.
4. John Milton, *Paradise Lost*, book 8, lines 601–02.
5. M. Russell Ballard, "Great Shall Be the Peace of Thy Children," *Ensign*, Apr. 1994, 60.
6. Vakai, Pearl S. Buck, "At Home in the World," *Marriage and Family Living*, Feb. 1942, 2.
7. L. Tom Perry, "Ko e polokalama ki he Tefito'i 'Iuniti," *Uluaki fakataba Ako Fakatakimu'a Fakaemāmani Labi*, Sānuali 2003, 11.
8. Vakai ki he Richard G. Scott, "Ko e Fakava'e Fakatokāteliné 'o e Ngaahi Houalotú," *Fakataba Ako Fakatakimu'a Fakaemāmani Labi*, Sānuali 2004, 7.
9. Vakai, M. Russell Ballard, 'i he Conference Report, Oct. 2006, 16–19; pe *Ensign*, Nov. 2006, 17–20.

Ko ha Hūfanga‘anga mei he Māmaní

PALESITENI THOMAS S. MONSON

Palesiteni ‘o e Siasi ‘o Sisū Kalaisi ‘o e Kau Mā‘oni‘oni ‘i he Ngaahi ‘Aho Kimui Ní



Ko Hono ‘Omi ‘o Hēvani ki Hotau Ngaahi ‘Apí

Sī‘oku ngaahi tokoua mo e tuofāfine, ‘oku ou fie faka‘osi e fakataha fakalaumālié ni ‘i he loto fakatōkilalo mo‘oni. Kuo tukutaha ‘etau tokangá ‘i he ‘apí mo e fāmilí pea kuo fakamanatu mai ai kiate kitautolu ko e “‘apí ko e fakava‘e ia ‘o ha mo‘ui anga mā‘oni‘oni, pea he ‘ikai ha me‘a te ne lava ‘o fetongi ‘a hono tu‘ungá pe fakahoko ‘a hono ngaahi fatongia mahu‘ingá.”¹

Hangē ko ia ‘oku tau ‘ilo‘í, ‘oku kehekehe pē ‘a e ngaahi fāmilí. ‘Oku

‘i ai ha fāmilí ‘e ni‘ihi ‘oku kau ki ai ‘a e tamaí, fa‘eé, tuonga‘ané mo e tuofefiné, ka ko e ni‘ihi ia ko ha taha pē ‘o e mātu‘á mo e fānaú. Pea ni‘ihi ia ko e toko taha pē.

Neongo pe ko hai fua ‘oku kau ki hotau taki taha fāmilí, kapau te tau muimui ki he ngaahi fakahinohino kuo ‘omi kiate kitautolu he fakatahá ni, te tau toe ofi ange ai ki he ‘Eikí pea tau toe ma‘u ai ha konga lahi ange ‘o hēvani ‘i hotau ngaahi ‘apí.

‘I he taimi na‘e ‘a‘eva holo ai ‘a Sisū ‘i he ngaahi hala efua ‘o e fanga ki‘i kolo ‘oku tau ui he loto ‘a‘apa he taimí ni ko e Fonua Tápú, mo ako‘i ‘Ene kau ākongá ‘i he ve‘e tahi faka‘ofo‘ofa ko Kālelí, na‘á Ne fa‘a folofola ‘aki ha ngaahi talanoa fakatātā, ‘i he founga lea ko ia ne mahino taha ki he kakaí. Na‘á Ne fa‘a folofola ki hono langaki hake ‘o e ‘apí ‘o fekau‘aki mo e mo‘ui ‘a e kau fanongó.

Na‘á Ne folofola, “Ko e fale kotoa pē kuo feite‘itani, ‘e ‘ikai tu‘u ia” (Mātu 12:25). Na‘á Ne fakatokanga mai kimui ange, “Vakai ko hoku falé ko ha fale ia ‘o e maau . . . pea ‘oku ‘ikai ko ha fale ‘o e moveuveu” (T&F 132:8).

‘Oku faka‘au ke toe lahi ange hono fakafonu ‘o e māmaní ‘e he moveuveú mo e puputu‘ú. ‘Oku lahi ha ngaahi pōpoaki ‘oku nau ‘ākilotoa kitautolu, ‘a ia ‘oku nau fakafepaki‘i ‘a e me‘a ‘oku tau mahu‘ingá‘ia aí—‘o nau tohoaki‘i kitautolu ke tau tafoki mei he me‘a ‘oku “matamatalelei, faka‘ofo‘ofa pe ongoongo lelei pe fe‘unga mo hono vikiviki‘i,” (Ngaahi Tefito ‘o e Tuí 1:13) ka tau tali ‘a e fakakaukau mālohi mei tu‘a ‘i he ongoongolelei ‘o Sisū Kalaisi. Ka neongo ia, ‘i he taimi ‘oku fāitaha ai e taumu‘a ‘a hotau ngaahi fāmilí, ‘e tu‘uloa leva ‘a e ‘ātakai ‘o e melinó mo e ‘ofá, pea hoko ‘a e ‘apí ko ha hūfanga‘anga mei he māmaní.

‘I he taimi ‘oku tau ongosia pe puke pe loto fo‘i aí, ko ha me‘a fakanonga mo‘oni ke te lava ‘o tafoki ki ‘apí. ‘Oku tau monū‘ia ke tau kau mo ma‘u ha feitu‘u ‘i he ‘ātakai ‘o e nofo fakafāmilí.

Mahalo ‘e ‘i ai ha taimi te tau ongo‘i ta‘eoli‘ia pe ‘itengia ‘i he ‘apí mo e fāmilí pea mo e ‘ātakai ‘oku tau anga ki aí. Mahalo ‘e hangē ha me‘a noa peé mo fakapāhia, pea ‘e hā ngali fakalata leva ha ngaahi feitu‘u kehe. Ka ‘i he taimi kuo tau ma‘u ai ‘o lahi pea tau mama‘o atu ‘o mamata ki he tu‘unga ta‘epau mo fakangalingali ‘oku ‘i ai ‘a e māmaní, ‘oku toe tupulaki ai ‘etau loto hounga‘iá koe‘uhí ko e faingamālie ‘oku tau ma‘u ke kau ki ha me‘a ‘oku falala‘angá—‘a e ‘apí mo e fāmilí pea mo e ‘ofa mātēaki hotau ngaahi ‘ofa‘angá. ‘Oku tau ‘ilo‘i ai ‘a e ‘uhinga ‘o hono hā‘i fakataha kitautolu ‘e he fatongia, faka‘apa‘apá mo e ongo‘i ‘oku tali lelei kitá. ‘Oku tau ako ai he ‘ikai ha me‘a te ne lava ‘o fetongi mo‘oni ‘a e feohi monū‘ia ‘oku tau fai he mo‘ui fakafāmilí.



‘I he’etau lotu fakataha mo hotau ngaahi fāmili he ‘aho takitaha, te tau tokoni ai ke foaki ‘a e malu’i ‘oku tau fu’u fie ma’u he māmaní ‘i he ‘aho ní.

‘Oku tau manatua kotoa pē ‘a e ‘api ne tau tupu hake aí. Ko e konga lahi ‘o kitautolu ‘oku ‘ikai tuku ‘etau fakakaukaú ‘i he si’isi’i pe lahi ‘o hotau falé, kaungā’api tu’umālie pe masivesivá. Ka ‘oku tau fiefia ‘i he ngaahi me’a ne tau a’usia ‘i hotau fāmili.

‘I he taimi na’e Palēmia ai ‘a Makeleta Fetisaá, ‘i Pilitāniá, na’á ne fakahaa’i mai e ‘ilo ma’ongo’onga ko ‘ení: “Ko e fāmili ko e maka ia ‘oku langa ‘aki ‘a e sōsaietí. Ko e malu’anga ‘o e fānaú, ko ha ‘apiako, falemahaki, senitā mālōlō’anga, ko ha feitu’u ‘o e hūfang’anga mo e mālōlō. ‘Okú ne fālute ‘a hono kotoa ‘o e sosaietí. ‘Okú ne fakafōtunga ‘etau tui fakalotú; ko e teuteu’anga ia ki he toenga ‘o ‘etau mo’uí.”²

Tuku mu’a ke u ‘oatu ha ngaahi fakahinohino ‘e tolu ke tokoni ‘i hono fakapapau’i ‘e hoko hotau ngaahi ‘apí ko e feitu’u ‘o e fiefiá.

Ko ha Sipinga ‘o e Lotú

‘Uluakí, tau fokotu’u mu’a ha sipinga ‘o e lotú.

‘I he’etau hoko ko ha kakai, ‘ikai ‘oku tau hounga’ia ‘i he ‘ikai mole atu e tō’onga mo’ui ko ia ko e lotu fakafāmili? ‘Oku ‘ikai ha toe me’a faka’ofo’ofa ke te mamata ki ai he māmaní ka ko ha fāmili ‘oku nau lotu fakataha. Na’e fakahinohino mai ‘e he ‘Eikí ke tau lotu fakafāmili he taimi na’á Ne folofola ai, “Mou lotu ‘i homou ngaahi fāmili ki he Tamaí, ma’u ai pē ‘i hoku hingoá, koe-‘uhí ke tāpuakí ‘a homou uai’i mo ho’omou fānaú” (3 Nifai 18:21).

‘I he’etau lotu fakataha mo hotau ngaahi fāmili he ‘aho taki taha, te tau tokoni ai ke foaki ‘a e malu’i ‘oku tau fu’u fie ma’u he māmaní ‘i he ‘aho ní.

Ko ha Laipeli ‘o e Ako

Uá, ‘ofa ke hoko hotau ‘apí ko ha laipeli ‘o e ako.

Ko ha konga mahu’inga ‘o ‘etau laipeli akó, ‘a e ngaahi tohi leleí. Ko e laukongá ko e taha ia ‘o e ngaahi me’a fakafiefia mo’oni ‘o e mo’uí. ‘I he kuonga ko ‘eni ‘oku hulutu’a ai e ngaahi anga fakafonuá, ‘a ia ‘oku lahi fau ai e ngaahi me’a kuo fakanou-nou’i, liliu, tui’io, veteki mo holokí, ko ha me’a fakanonga mo fakafiemālie mo’oni ki he ‘atamaí ka ko ‘ete tangutu hifo ‘o lau ha tohi ‘oku leleí.

Na’e fokotu’u mai ‘e he tangata fa’u-tohi ‘iloa ko Sēmisi A. Miseniá: “Oku a’usia ‘e ha pulé’anga ‘a e me’a ko ia ‘oku lau ‘e hono to’u tupú ‘i he’enua kei talavou. ‘Oku fa’u ai ‘a hono ngaahi mo’oni mahu’ingá mo fakapapau’i ai ‘a hono ngaahi taumu’a.”

Na’e na’ina’i mai e ‘Eikí, “Mou fekumi mei he ngaahi tohi lelei tahá ‘a e ngaahi lea ‘o e potó; mou fekumi ki he ‘iló, ‘io, ‘i he ako pea ‘i he tui foki.” (T&F 88:118).

Ko e mo’oni ko e ngaahi tohi folofola ‘oku tau ngāue’akí ko e tumutumu ia ‘o e laipeli ‘o e ako ko ia ‘oku tau ‘uhinga ki aí. Tuku mu’a ke tau fa’a lau kinautolu, ‘o tatau pē ‘i he fakatāutahá mo fakafāmili fakatou’osi, ke lava ‘o fakamaama’i mo langaki hake kitautolu pea tau toe ofi ange ai ki he ‘Eikí.

Ko ha Tukufakaholo ‘o e ‘Ofá

Tolú, ‘ofa ke tau fiefia ‘i he tukufakaholo ‘o e ‘ofá.

Hangē kiате au ‘oku ‘i ai ha fanga kíi lēsoni ‘o e ‘ofá ‘oku ma’u ‘e he’etau fānaú ‘i he’enua siofi fakalongolongo e ngaahi tā sipinga ‘enua mātu’a. Tau fakapapau’i mu’a ‘oku tau e sipinga ‘oku tau taá ke nau fa’ifa’itaki ki ai. ‘I he taimi ‘oku fataki ai ‘e hotau ‘apí e tuku-fakaholo ‘o e ‘ofá, he ‘ikai ke tau ma’u e valoki ko ia ‘a Sēkope ‘oku hiki ‘i he

Tohi 'a Molomoná: "Kuo mou fakatupu ha mamahi lahi 'i he loto 'o ho'omou ngaahi uaifi ongongofuá, pea kuo mole 'iate kimoutolu e falala 'a ho'omou fānaú, ko e tupu mei ho'omou ngaahi sīpinga kovi 'i honau 'aó; pea 'oku 'alu hake ki he 'Otuá 'a e tangi 'a honau lotó 'i hono talatalaaki'i kimoutolú" (Sēkope 2:35).

Ko ia ai, 'ofa ke fonu hotau ngaahi fāmīlī mo hotau ngaahi 'apí 'i he 'ofa: 'a e 'ofa ki he nī'hi kehé, 'ofa 'i he ongo-ongoleléi, 'ofa ki hotau kāingá pea mo e 'ofa ki hotau Fakamo'uí. Ko hono olá, 'e toe ofi mai ai 'a hēvani ki he māmaní.

'Ofa ke tau ngaohi hotau ngaahi 'apí ke hoko ko ha hūfanga'anga ke fie foki ma'u pē ki ai hotau fāmīlī.

Ko ha Faka'ānaua ki 'Api

Mahalo 'oku manatu'i 'e hamou nī'hi 'a e talanoa ki ha kī'i tamasi'i na'e puke fakamālohi mei he 'api 'o 'ene ongo mātu'á 'o 'ave ki ha kī'i kolo mama'o. Na'e tupu hake ai e kī'i tamasi'i ni 'o hoko ko ha talavou pea 'ikai ke ne lava ai 'o manatu'i lelei 'ene ongo mātu'á pe ko honau 'apí. 'I he'ene tupu ko iá, na'e mahuhuhu 'i hono lotó ha ongo'i vivili ke toe foki ki he'ene mātu'á mo honau 'apí.

Ka 'e 'ilo 'i fē honau 'apí? 'E ma'u 'i fē 'ene tamaí mo 'ene fa'éé? Kapau pē ā mu'a na'á ne lava 'o manatu'i hona hingoá, he 'ikai ngali taumu'a valea 'ene feingá. Ko ia na'á ne feinga ai ke ne manatu'i ha kī'i kongá pē 'o 'ene kei tupu haké.

'I he 'aho 'e taha, na'e hangē hano ue'i fakalaumālie iá, 'o ne manatu'i ha le'ó 'o ha fafangu mei he taua 'i he falelotu he loto koló, 'i he'ene tā he hengi-hengi Sāpate kotoa pē. Na'e 'alu 'a e

talavou ni mei he kolo ki he kolo 'o fakafanongo pe te ne ongo'i e le'ó ko ia 'o e fafangú na'á ne maheni mo iá. Na'e 'i ai ha ngaahi fafangu na'e ongo tatau, pea ongo kehe 'aupito pē ha nī'hi ia mei he me'a na'á ne manatu'i.

Ne faifai pea tu'u 'a e talavou ongo-siá ni 'i ha pongipongi Sāpate 'e taha 'i mu'a 'i ha falelotu 'o ha kī'i kolo. Na'á ne fakafanongo lelei ki he kamata tā mai 'a e fafangú. Na'á ne 'ilo'i e ongo ko iá, 'o 'ikai tatau mo ha ongo kuó ne fanongo ki ai, tukukehe 'a e fafangu ko ia na'á ne fa'a fanongo ki ai he'ene kei tupu haké. 'Io, ko e fafangu tatau pē. Ko hono le'ó ia. Na'e tafenoa pē hono lo'imatá 'i he ongo'i fiefia 'a hono lotó. Na'e mahutafea hono laumālie 'i he ongo'i fakafeta'i. Na'e tū'ulutui e talavou 'o ne sio hake ki he fafangu 'o e tauá—pea ki he langí—'o ne fafana hake 'o lotu 'i he loto fakafeta'i, "Fakafeta'i ki he 'Otuá. Kuó u a'u ki 'api."

'Oku ou manako 'i he fakalea 'o e himí:

Sī'oku 'api 'ofa'anga, ha feitu'u pē
te u hē-fano aí,

'I he fonua mulí pe ko e 'ōseni 'o e
tahí,

'I he fakalau atu 'a e taimí, 'oku toe
fakalahi ai pē 'eku ongo'i vivilí

'I he faka'amu loto 'ofa atu ki hotau
'apí!

Neongo e faka'ofa'ofa 'a natula 'okú
ne 'ākilotoa aú,

Pea anga'ofa mo mo'oni hoku kau-
ngāme'á kiate aú,

Pea mo e hiva fiefiá mo e nonga
'okú ne lōmekina aú,

Ka ko hoku lotó mo hoku laumālie
'oku kei 'unaloto atú.³

'Ofa ke tau feinga ke ngaohi hotau 'apí ko e lata'anga 'o e 'ofá, melinó mo e fiefiá, 'a ia 'e fili e Laumālie 'o e 'Eikí ke ne nofo ai. Ko 'eku lotú ia ma'atautolu hono kotoa, 'i he huafa 'o Sīsū Kalaisí, 'ēmeni.

MA'U'ANGA FAKAMATALÁ

1. David O. McKay, 'i he *Family Home Evening Manual* (1965), iii.
2. In Nicholas Wood, "Thatcher Champions the Family," *The Times*, May 26, 1988, 24.
3. "O Home Beloved," *Hymns*, no. 337.

KO HA FANONGONONGO KI MĀMANI

KO E KAU PALESITENISĪ 'ULUAKĪ PEA MO E FAKATAHA ALĒLEA 'O E KAU
'APOSETOLO 'E TOKO HONGOFULU MĀ UA 'O E SIASI 'O SĪSŪ KALAISI 'O E
KAU MĀ'ONI'ONI 'I HE NGAahi 'AHO KIMUI NĪ

*K*o KIMAUTOLU, ko e Kau PalesitenisĪ 'Uluaki pea mo e Fakataha Alēlea 'o e Kau 'Aposetolo 'e Toko Hongofulu Mā Ua 'o e Siasi 'o Sīsū Kalaisi 'o e Kau Mā'oni'oni 'i he Ngaahi 'Aho Kimui Nī, 'oku mau fakahā heni 'i he loto mālu'ia, ko e mali 'i ha vā 'o ha tangata mo ha fefine na'e tu'utu'uni ia 'e he 'Otuā pea ko e fāmilī ko e uho ia 'o e palani 'a e Fakamo'uī ki he iku'anga ta'engata 'o 'Ene fānaū.

Ko e KAKAI KOTOA PĒ-a e tangata mo e fefine-na'e fakatupu ia 'i he tatau 'o e 'Otuā. Ko e toko taha fakafo'ituitui kotoa pē ko e foha mo e 'ofefine ia 'o ha mātu'a fakalangi, pea 'i he'ene peheé, 'oku ma'u ai 'e he toko taha kotoa pē ha natula fakalangi pea mo ha iku'anga pau. Ko e tu'unga tangata pe fefinē ko ha 'ulungāanga mahu'inga ia 'oku 'ilo'i ai 'a e tu'unga mo e taumu'a 'o e toko taha fakafo'ituitui, 'i he maama fakalaumālié, mo e mo'ui fakamatelié, pea mo e ta'engata.

'I HE MAAMA FAKALAUMĀLIÉ, na'e 'ilo'i ai mo hū 'a e ngaahi foha mo e ngaahi 'ofefine fakalaumālié ki he 'Otuā ko 'enau Tamai Ta'engata mo nau tali 'a 'Ene palani 'e tu'unga ai ha lava 'a 'Ene fānaū 'o ma'u ha sino fakamāmani pea mo ha taukei 'i he māmani ke fakalalaka hake ki he hao-haoá, mo 'ilo'i fakapapau 'a hono iku'anga fakalangi 'i he'ene tu'u ko e 'ea hoko ki he mo'ui ta'engata. 'Oku faka-faingofua' ai 'e he palani fakalangi 'o e fiefiá 'a e feohi fakafāmilī ke tolonga atu 'o 'oua na'a ngata pē 'i he fa'i-toká. 'Oku faka'atā foki 'e he ngaahi ouau mo e ngaahi fuakava toputapu 'i he ngaahi temipale toputapú ki he toko taha kotoa pē ke ne foki ki he 'ao 'o e 'Otuā pea mo e ngaahi fāmilī ke fakataha'i 'o ta'engata.

'OKU FEKAU'AKI 'a e fuofua fekau na'e tuku 'e he 'Otuā kia 'Ātama mo 'Ivī pea mo e me'a te na malava 'i hona tu'unga fakamātu'a ko e husepāniti mo e uaifī. 'Oku mau fakahā ai heni 'oku kei tu'u ma'u pē 'a e fekau ko ia 'a e 'Otuā ki he'ene fānaū ke nau fanafanau mo fakatokolahi 'a māmani. 'Oku mau toe fakahā foki heni kuo 'osi tu'utu'uni 'e he 'Otuā ke toki ngāue'aki pē 'a e ngaahi mālohi toputapu 'o e fakatupú 'e ha tangata mo ha fefine, kuó na 'osi mali fakalao ko ha husepāniti mo ha uaifi.

'OKU MAU FAKAHĀ heni ko e founa ko ia 'oku fakatupu ai 'a e mo'ui fakamatelié, ko ha tu'utu'uni fakalangi ia. 'Oku mau fakamo'oni atu ki hono haohaoa 'o e mo'ui pea mo hono mahu'inga 'i he palani ta'engata 'a e 'Otuā.

'OKU 'I AI HA FATONGIA toputapu 'o e husepāniti mo e uaifi ke na fe'ofa'aki mo fetauhi'aki pea ki he'ena fānaū foki. He 'ko e fānaū ko ha tofi'a mei he ['Eikī'] (Saame 127:3).

'Oku ma'u 'e he mātu'á ha fatongia toputapu ke ohi hake 'a 'enau fānaū 'i he 'ofa mo e mā'oni'oni, mo tokonaki ma'a 'enau ngaahi fiema'u fakatu'asinó mo fakalaumālié, pea hīnoi'i kinautolu ke nau fe'ofa'ofani mo fetauhi'aki, mo tauhi 'a e ngaahi fekau 'a e 'Otuā pea hoko ko ha kau tangata'ifonua tauhi lao 'i ha feitu'u pē 'oku nau nofo ai. Kuo pau ke 'eke'i mei he husepāniti mo e uaifī-a e tamai mo e fa'ē kotoa pē-i he 'ao 'o e 'Otuā 'a e anga 'o 'enau fakahoko 'o e ngaahi fatongia ni.

Ko e FĀMILĪ KO E TU'UTU'UNI ia 'a e 'Otuā. Pea 'oku mahu'inga 'a e mali 'a e tangatā mo e fefinē ki He'ene palani ta'engatā. 'Oku ma'u ai 'e he fānaū ha totonu ke fanau'i kinautolu 'i he ngaahi ha'i 'o e nofo malī, pea ke ohi hake kinautolu 'e ha tamai mo ha fa'ē'okú na tauhi 'a e ngaahi fuakava 'o e malī 'i he fai tōnunga kakato. Ko e fiefia ko ia 'i he mo'ui fakafāmilī 'oku meimei ke toki a'usia pē ia 'i he taimi kuo langa ai 'a e fāmilī 'i he ngaahi akonaki 'a e 'Eiki ko Sīsū Kalaisi. 'Oku fa'u mo pukepuke 'a e nofo-malī mo e ngaahi fāmilī 'oku fiefiá 'i he ngaahi tefito'i mo'oni 'o e tuí, lotú, fakatomalá, fa'a fakamolemólé, faka'apa'apá, 'ofá, manava'ofá, ngāué, pea mo e ngaahi 'ekitiviti 'oku fakatupulakī. Tu'unga 'i ha palani fakalangi, 'oku 'a e ngaahi tamaí ai, ke nau pule'i honau fāmilī 'i he 'ofa mo e mā'oni'oni pea ko honau fatongia ke tokonaki 'a e ngaahi fiema'u 'o e mo'ui pea mo ha malu'i ma'a honau ngaahi fāmilī. Ko e tefito'i fatongia 'o e ngaahi fa'eé ke lehi-lehi'i hake 'a 'enau fānaū. 'I he ngaahi fatongia toputapú ni, 'oku ha'isia ai 'a e ngaahi tamaí mo e ngaahi fa'eé ke nau fetokonai'aki ko ha kaungā-ngāue tu'unga tatau. Ka 'e fie ma'u ke fai ha liliu fakafo'ituitui ia 'o ka hoko ha faingata'a'ia fakasino, mate, pe ko ha ngaahi toe tūkunga kehe. 'Oku totonu ai ke tokoni 'a e kāinga ofi 'i hano fie ma'u.

'OKU MAU FAKATOKANGA atu ko e ní'ihī fakafo'ituitui ko ia 'oku nau maumau'i 'a e ngaahi fuakava 'o e anga-ma'á, 'a kinautolu 'oku nau ngaohi kovi'i 'a e malī pe fānaū, pe 'oku 'ikai ke nau fakahoko honau ngaahi fatongia fakafāmilī, te nau tu'u 'i ha 'aho 'o fai ha fakamatala 'i he 'ao 'o e 'Otuā. Ko e tahá, 'oku mau toe fakatokanga atu 'e hanga 'e he movete-vete 'o e fāmilī 'o 'omi ki he kakai fakatāutaha, tukui koló, mo e ngaahi pule'angá 'a e ngaahi fakamamahi na'e kikite'i 'e he kau palófitā 'o e kuonga mu'á mo onopōnī.

'OKU MAU KOLE ai ki he tangata'i fonua falala'anga mo e kau 'ōfisa fakapule'anga 'i he feitu'u kotoa pē ke mou poupou'i 'a e ngaahi lao kuo fokotu'u ke ne pukepuke mo fakamālohia 'a e fāmilī 'i he'ene hoko ko e tefito'i 'iuniti mahu'inga 'o e sōsaieiti.

Na'e lau 'a e Fanongonongó ni 'e Palesitēni Kōtoni B. Hingikeli ko ha kongā ia 'o 'ene pōpoaki 'i he Fakataha'anga Lahi 'a e Fine'ofá 'a ia na'e fakahoko 'i he 'aho 23 'o Sepitema 'o e 1995, 'i Sōleki Siti 'i 'Iutā.

SIASI 'O
SĪSŪ KALAISI
'O E KAU MĀ'ONT'ONI
'I HE NGAHI 'AHO
KIMUI NĪ

